

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

**СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ
ТА АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ**

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності С2 Політологія

Одеса
ОНУ імені І. І. Мечникова
2026

**УДК 32:303.4:005.52:378.091.64-027.561
С833**

Укладач:

С. В. Коч, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політологія ОНУ імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

С. М. Наумкіна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

І. В. Маццишина, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та держуправління ДонНУ імені Василя Стуса.

*Рекомендовано науково-методичною радою
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 6 від 31 березня 2026 р.*

С833 **Стратегічне** моделювання та аналіз політичних процесів: глобальний та регіональний виміри [Електронний ресурс] : електрон. метод. посіб. для здобувачів третього (освіт.-наук.) рівня вищ. освіти спец. С2 Політологія / уклад. С. В. Коч. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2026. 76 с. 0,8 МБ.

У методичному посібнику розкрито теоретико-методологічні засади стратегічного моделювання та аналізу політичних процесів як важливої складової сучасної політичної науки. Висвітлено основні підходи до стратегічного аналізу, методи політичного прогнозування, сценарного планування та оцінювання ризиків, а також особливості їх застосування в умовах суспільних трансформацій і кризових змін. Рекомендовано для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю «Політологія», а також для магістрів, викладачів і всіх, хто цікавиться проблемами стратегічного аналізу, політичного прогнозування та моделювання суспільно-політичних процесів.

УДК 32:303.4:005.52:378.091.64-027.561

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
Змістовий модуль 1. Стратегічне моделювання в політиці: теоретико-методологічні основи	7
Змістовий модуль 2. Стратегічне моделювання та прогнозування: інструменти, кейси, симуляції	9
ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ КУРСУ	11
Тема 1. Феномен політичних стратегій	11
Тема 2. Стратегічне моделювання політичних процесів	17
Тема 3. Моделі стратегічного аналізу в політиці	27
Тема 4. Інструментарій стратегічного моделювання і прогнозування	34
Тема 5. Практичне застосування стратегічного аналізу: кейси	42
Тема 6. Симуляції та сценарне моделювання в політиці	47
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	52
Теоретичні питання	52
Практичні питання	53
ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ	55
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	57
Основна	57
Додаткова	60
Електронні інформаційні ресурси	66
СЛОВНИК КЛЮЧОВИХ ТЕРМІНІВ	68

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

У сучасних умовах глобальної нестабільності, воєнних конфліктів, трансформації політичних режимів і прискорення соціальних змін особливої ваги набуває здатність до стратегічного осмислення політичних процесів. Політична реальність дедалі менше піддається лінійному поясненню, натомість вимагає комплексного аналізу, прогнозування та моделювання можливих сценаріїв розвитку. Саме тому дисципліна «Стратегічне моделювання та аналіз політичних процесів» посідає важливе місце в системі підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю «Політологія».

Дисципліна «Стратегічне моделювання та аналіз політичних процесів: глобальний та регіональний виміри» є складовою освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії з політології та викладається на першому році навчання як обов'язкова компонента. Вона спрямована на формування системного стратегічного мислення та здатності застосовувати сучасні аналітичні інструменти до дослідження політичної динаміки на глобальному й регіональному рівнях. Відповідно до навчального плану спеціальності С2 «Політологія» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти на вивчення курсу відведено: 12 годин лекційних занять, 12 годин практичних занять, 66 годин – самостійної роботи. Форма підсумкового контролю – залік. Загальна кількість кредитів, відведених на вивчення дисципліни – 3 кредити ЄКТС.

У структурі освітньо-наукової програми курс виконує інтегративну функцію, поєднуючи теоретичні знання з політичної теорії, методології політичної науки, порівняльної політології, теорії публічної політики та міжнародних відносин із практичними навичками аналітичної діяльності. Дисципліна спрямована на формування у здобувачів системного бачення політичних процесів, уміння працювати з багатовимірними моделями, оцінювати ризики, розробляти сценарії та здійснювати стратегічне планування в умовах невизначеності.

Роль дисципліни у підготовці здобувача полягає у формуванні професійної компетентності аналітика-дослідника, здатного не лише описувати та інтерпретувати політичні явища, а й прогнозувати їх розвиток, виявляти структурні закономірності та пропонувати обґрунтовані управлінські рішення. У межах курсу здобувачі опановують методи стратегічного аналізу, інструменти політичного прогнозування, технології сценарного планування, методики оцінювання політичних ризиків і моделювання альтернатив розвитку подій.

Мета дисципліни – сформувати у здобувачів цілісне теоретико-методологічне розуміння стратегічного моделювання політичних процесів та

розвинути здатність до самостійного аналітичного проєктування і прогнозування політичної динаміки в глобальному й регіональному вимірах.

Завдання дисципліни:

1) Формування навичок застосування новітніх моделей та методів політичного аналізу при дослідженні, прогнозуванні та оптимізації політичних процесів на різних рівнях;

2) Розширення уявлень про концептуальні засади наукового пізнання у політичній науці та розуміння взаємозв'язку між моделлю, теорією та емпіричними даними;

3) Формування розуміння системних властивостей політичних процесів, включаючи динамічність, складність, нелінійність та зворотні зв'язки;

4) Засвоєння теоретико-понятійної основи моделювання політичних процесів на засадах класичних моделей політичної системи;

5) Опанування сучасних стратегічних підходів до аналізу політики, зокрема інституційного, реляційно-мережевого, агентного та сценарного моделювання;

6) Вивчення практик моделювання прийняття політичних рішень в умовах невизначеності та багатовекторності інтересів;

7) Формування навичок побудови стратегічних моделей політичної поведінки акторів у глобальному та регіональному політичному просторі;

8) Аналіз факторів впливу на трансформацію політичних систем у контексті глобалізації, безпекових викликів, технологічних змін і поліцентризму;

9) Оцінка ефективності стратегій управління політичними змінами на макро-, мезо- і мікрорівнях політичного середовища;

10) Формування алгоритму критичного мислення щодо використання моделей у публічній політиці, міжнародних відносинах, конфліктології та політичному прогнозуванні;

11) Розвиток дослідницької автономії шляхом розробки власних концептуальних або емпіричних моделей політичних ситуацій, конфліктів або сценаріїв розвитку.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен **знати:**

основні підходи та концепції стратегічного моделювання у політичній науці; теоретичні моделі політичної системи (структурно-функціональні, мережеві, агентні тощо); класичні і сучасні парадигми політичного аналізу та стратегічного управління; методологічні стратегії дослідження політичних процесів (системний, реляційний, інституціональний підходи); основи сценарного, ігрового, мережевого та агентного моделювання; основні інструменти цифрового політичного моделювання (Gephi, NetLogo, Vensim

тощо); підходи до аналізу глобального та регіонального стратегічного балансування; прикладні кейси стратегічного планування в міжнародних відносинах та внутрішній політиці;

вміти: застосовувати методи стратегічного моделювання до аналізу політичних процесів; застосовувати навички аналізу та прогнозування політичних подій на основі статистичних даних та моделей; будувати логічні й структурні моделі політичних процесів та взаємодій; аналізувати політичні конфігурації з точки зору стратегічних сценаріїв; застосовувати сучасні методи моделювання до емпіричних даних і кейсів; ідентифікувати системні ризики та можливості для політичних акторів; використовувати цифрові платформи для візуалізації політичних моделей і мереж; формувати варіанти стратегічних дій для суб'єктів політики; пояснювати та прогнозувати політичну поведінку в умовах невизначеності; презентувати результати моделювання у вигляді концептуальних схем, карт, сценаріїв.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ПОЛІТИЦІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

ТЕМА 1. ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ

Визначення поняття «стратегія» в політичному контексті: етимологія, зміст, відмінність від тактики та політики. Стратегії як форма владних технологій: історична еволюція від античності до цифрової доби. Історичний розвиток стратегем: класичні військово-політичні підходи (К. Клаузевіц, Н. Макіавеллі, Г. Жоміні); поява концепцій «жорсткої» та «м'якої сили» (Г. Моргентау, Дж. Най, П. Бурд'є, А. Грамші); роль масових комунікацій та ідеологій у XX столітті; гібридні та цифрові стратегії у XXI столітті.

Основні школи стратегічного мислення: реалістична, конструктивістська, комунікативна. Типологія політичних стратегій: превентивні, адаптивні, наступальні, оборонні. Політична стратегія як процес прийняття рішень в умовах невизначеності. Концептуалізація політичної стратегії в межах теорії раціонального вибору. Стратегія як дискурсивна конструкція влади. Постструктуралістські підходи до розуміння політичної стратегії.

Виклики стратегічного мислення у глобалізованому світі. Роль наративів як інструментів формування сприйняття, мобілізації підтримки та легітимації політичних рішень. Стратегічне моделювання: штучний інтелект, гібридні війни і політична сингулярність» – синтез матеріалу та напрямки подальших досліджень. Методи оцінки та моніторингу ефективності стратегій. KPI, збалансована система показників, індикатори стійкого розвитку (SDG).

ТЕМА 2. СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Моделювання як інструмент політичної науки. Функції моделювання політичних процесів: описова (репрезентація політичних систем і процесів), аналітична (виявлення причинно-наслідкових зв'язків), прогностична (моделювання майбутніх сценаріїв), нормативна (розробка стратегічних альтернатив). Рівні моделювання політичних процесів: макрорівень (міжнародна система, глобальні тренди), мезорівень (державна політика, інституційна архітектура), мікрорівень (поведінка політичних акторів, електоральні моделі).

Основні підходи: системний, інституціональний, реляційно-мережевий, конструктивістський. Методологічні стратегії: дедуктивна, індуктивна, агентне

моделювання. Роль стійких інституцій як носіїв стратегічної тривалості. Глобальні інституції та архітектури управління

Сценарний підхід та моделювання майбутнього в політиці: стратегічне планування, кризове стратегічне планування, безпекові стратегії, реагування на кризи. Стратегії управління політичними кризами. Нормативно-правові аспекти стратегічного планування. Врахування міжнародного права, угод та стандартів у розробці державних стратегій.

Інструменти сценарного підходу: метод Делфі, форсайт-аналіз, моніторинг трендів. Фреймінговий аналіз. Типи сценаріїв: лінійні (інерційні), критичні (катастрофічні, переломні), прогресивні (оптимізаційні, утопічні). Міждисциплінарні підходи: поєднання системного аналізу, стратегічного менеджменту, теорії складності.

Використання змішаних методів проєктування (mixed-methods designs). Комбіновані (змішані) стратегічні дослідження. Підходи С. Тарроу – концепція «політичної можливості», О. Джорджа та Е. Беннетта (Andrew Bennett) – метод «узгоджених кейсів».

Методи стратегічного аналізу: SWOT, PESTEL, дерево рішень, аналіз акторів. Картографування політичного процесу: актори, цілі, взаємодії.

Етичні та нормативні виклики стратегічного моделювання. Дилеми моделювання: обмеження об'єктивності; ризик маніпуляції моделями задля легітимації політичних рішень. Політична нейтральність моделей: протиріччя між технократичністю й політичним змістом стратегічних рішень.

ТЕМА 3. МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ В ПОЛІТИЦІ

Стратегічний аналіз політичних процесів: методи, школи, підходи. Класичні моделі стратегічного аналізу в політиці. Основи стратегічного аналізу в політології: логіка мислення, сценарність, аналітичні протоколи. Policy Cycle Framework (Г. Лассуелл, П. Сабатьє) як аналітична рамка стратегічного аналізу: ідентифікація проблеми, формулювання рішень, імплементація, оцінювання та перегляд.

Управління ризиками та антикрихість у стратегічному мисленні. Ризик-менеджмент в умовах турбулентності.

Модель п'яти сил М. Портера в політичному аналізі. Теорія «emergent strateg» Г. Мінцберга: спонтанність і складність політичних процесів. Концепція «Blue Ocean Strategy» К. Кіма і Р. Моборна у міжнародній політиці та дипломатії. Геополітичне балансування: стратегіями, інструменти, актори. Ігрові моделі: дилема в'язня, біполярне балансування, багатосторонні ігри. Застосування моделей у порівняльній політиці, міжнародних відносинах, безпекових дослідженнях.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ : ІНСТРУМЕНТИ, КЕЙСИ, СИМУЛЯЦІЇ

ТЕМА 4. ІНСТРУМЕНТАРІЙ СТРАТЕГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ

Класифікація інструментів стратегічного моделювання: аналітичні, обчислювальні, сценарні, візуалізаційні. Методи ситуаційного аналізу: SWOT, PESTEL, GAP-аналіз, дерево проблем та цілей.

Методологія політичного прогнозування: горизонти, методи та обмеження. Методи прогнозування: експертне оцінювання (метод Делфі), форсайт, моніторинг трендів, побудова сценаріїв. Інструменти системної динаміки: causal loop diagrams, stock and flow models (за Дж. Форрестером). Агентне моделювання політики: логіка побудови, принципи взаємодії агентів, обмеження і переваги. Використання NLP для аналізу політичної риторики, алгоритмічне передбачення політичної нестабільності. Стратегії політичної мобілізації (електоральні, протестні, цифрові).

Візуалізація політичних мереж: аналіз структури політичної взаємодії, визначення центрів впливу (інструменти: Gephi, Pajek). Картографічний аналіз стратегічних зон впливу (mapping power constellations, geopolitical hot zones) з використанням GIS-технологій.

Роль наративів та фреймінгу в стратегічному моделюванні. Стратегічні наративи у цифрову добу: робота з big data, соцмережами та штучним інтелектом для формування «стратегічної історії».

Цифрові платформи і симулятори: NetLogo, Vensim, PolicyLab, Gephi – функціонал, прикладне значення для політичної аналітики. Переваги та обмеження стратегічних інструментів: точність, валідація, адаптивність до політичного контексту.

ТЕМА 5. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ: КЕЙСИ

Аналіз успішних стратегічних рішень у політиці: кейси з історії політичних трансформацій, виборчих кампаній, дипломатії. Кейс-аналіз стратегій безпеки: розгортання НАТО у Східній Європі; енергетична стратегія ЄС. Кейс-стаді: моделювання процесу європейської інтеграції – механізми координації, ризику і перспективи.

Кейс Європейського зеленого курсу як стратегії трансформації політичного мислення і сталого розвитку.

Стратегічні підходи у кризовому управлінні: пандемія COVID-19, війна в Україні, кліматична політика.

Політичне прогнозування в авторитарних та демократичних системах. Аналіз кейсів стратегій політичного виживання в авторитарних режимах: моделювання стратегій репресій, кооптації та легітимації.

Геополітичні стратегії: моделювання впливу, балансування інтересів, створення стратегем у багатополлярному середовищі. Дослідження глобального стратегічного балансування Китаю, США, Індії: багатополлярне хеджування, адаптивні стратегії та конкуренція наративів.

Крос-національний аналіз стратегічного планування (на прикладі Південної Кореї, Ізраїлю, Сінгапуру, США). Висновки з аналізу кейсів: фактори успішності та провалів стратегій.

ТЕМА 6. СИМУЛЯЦІЇ ТА СЦЕНАРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ПОЛІТИЦІ

Стратегічне мислення як когнітивно-соціальна навичка. Нейрополітика і когнітивне стратегування (Психологічне моделювання рішень. Теорія емоційних фреймів (Маркус, Нуссбаум). Теорія когнітивної узгодженості, поведінкові моделі (Thaler, Kahneman, Tversky).

Види симуляцій: рольові ігри, агентне моделювання, багатоваріантне сценарне тестування. Основи побудови симуляційних моделей: визначення акторів, параметрів середовища, правил взаємодії. Приклади політичних симуляцій: переговори, виборчі кампанії, конфлікти.

Цифрові симулятори: NetLogo (агентне моделювання), GAMA, Repast, PolicyLab – можливості для моделювання складних політичних ситуацій. Навчальні симуляції як інструмент стратегічного мислення: метод case-based learning, розігрування сценаріїв. Проблеми реалізму, достовірності та етичності у симуляціях. Застосування симуляцій у державному управлінні, стратегічному плануванні, безпековій політиці.

Метод ретроспективного прогнозування як альтернатива традиційному форсайту – побудова стратегій «від бажаного майбутнього до теперішнього».

Питання інституційної відповідальності за використання симуляцій у політичному процесі, моделювання стратегій війни, вплив на прийняття рішень у сфері національної безпеки.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

ТЕМА 1

ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ

На тему відведено за програмою 2 години лекцій, 2 години практичних занять,
5 годин самостійних занять і 5 годин індивідуальної роботи

Основні теоретичні засади

Поняття «стратегія» в політичному контексті: етимологія та зміст.

Поняття «стратегія» походить від давньогрецького *strategos* – мистецтво воєначальника. В античному контексті стратегія означала здатність поєднувати військові ресурси, політичні рішення та моральний стан громади задля досягнення довгострокової мети. У політичному вимірі стратегія – це цілеспрямована, системно організована діяльність суб'єкта влади, спрямована на досягнення визначених цілей у довгостроковій перспективі з урахуванням ресурсів, середовища та можливих сценаріїв розвитку.

У сучасній політичній науці стратегія розуміється як довгострокова, системна модель дій суб'єкта влади, спрямована на досягнення визначених цілей в умовах обмежених ресурсів і невизначеності. Вона відрізняється від тактики масштабом і горизонтом планування: тактика – це конкретні інструментальні кроки, що реалізують стратегічний задум. Політика ж у широкому значенні – це сфера боротьби за владу та розподіл ресурсів, тоді як стратегія – спосіб організації цієї боротьби.

Стратегія як форма владних технологій: історична еволюція. Античність і середньовіччя. Стратегія мислилася як мистецтво управління силою. У Макіавеллі вперше простежується перехід до політичного розуміння стратегії як раціонального управління владою.

Історично стратегія формувалася як владна технологія. У працях Нікколо Макіавеллі стратегія постає як мистецтво утримання влади, засноване на раціональному розрахунку, використанні сили й маніпуляції. Карл фон Клаузевіц розглядав війну як продовження політики іншими засобами, підкреслюючи нерозривність військової стратегії та політичної мети. Антуан-Анрі Жоміні акцентував увагу на принципах концентрації сил і раціонального планування. Усі ці підходи заклали основу для розуміння стратегії як системного управління ресурсами в умовах конфлікту.

У XX столітті стратегія набуває комплексного характеру, поєднуючи військово-політичний вимір із інформаційним та ідеологічним. Вона стає невід'ємною складовою міжнародних відносин і теорії сили, водночас дедалі

більше пов'язуючись із масовими комунікаціями та мобілізаційними технологіями. У межах політичного реалізму Ганс Моргентау розглядав політику як боротьбу за владу, що визначає стратегічну логіку державної поведінки. Подальший розвиток концепцій сили представлений у працях Джозефа Ная, який запропонував розрізнення «жорсткої» та «м'якої сили» як різних інструментів стратегічного впливу. Водночас у межах неомарксистської та соціологічної традиції Антоніо Грамші обґрунтував поняття культурної гегемонії як довготривалої стратегії домінування, а П'єр Бурдьє концептуалізував символічну владу як ресурс стратегічного впливу через мову, освіту та культурні практики. У цьому контексті ідеологія, пропаганда, символічна політика та контроль наративів перетворюються на ключові складові державних стратегій, що забезпечують не лише примус, а й виробництво згоди та легітимності.

У XX столітті стратегія дедалі більше пов'язується з інформаційними технологіями та масовою мобілізацією. Ідеологія стає інструментом стратегічного управління масами (Гарольд Лассуел, Уолтер Ліппман). Пропаганда, символічна політика, контроль наративів перетворюються на складові державних стратегій.

У XXI столітті стратегія набуває гібридного характеру. Поєднуються військові, економічні, інформаційні та кіберінструменти. З'являється поняття гібридної війни, мережових конфліктів, цифрової мобілізації. Штучний інтелект використовується для прогнозування поведінки, аналізу великих даних і моделювання політичних процесів.

Основні школи стратегічного мислення. У теорії стратегічного моделювання політичних процесів сформувалися різні школи стратегічного мислення, які по-різному пояснюють природу політичної влади, безпеки, прийняття рішень і міжнародної взаємодії. Кожна з них пропонує власні аналітичні інструменти й нормативні орієнтири для стратегічного планування.

Реалістична школа виходить із пріоритету сили, безпеки та національних інтересів. Центральними категоріями є сила, баланс сил, національні інтереси та анархічна структура міжнародної системи. Держава розглядається як головний актор, що прагне максимізувати власну безпеку. Класичний політичний реалізм, представлений Гансо Моргентау, наголошує на незмінності людської природи та постійному суперництві держав. Моргентау підкреслював, що раціональна стратегія повинна спиратися на тверезу оцінку національного інтересу, визначеного в категоріях сили.

Структурний (неореалістичний) підхід, розроблений Кеннетом Уолтцем, зміщує акцент із людської природи на структуру міжнародної системи. В анархічному середовищі держави змушені орієнтуватися на самопоміччя та

балансування. Стратегічне моделювання в цій парадигмі зосереджується на аналізі розподілу сил; прогнозуванні конфліктів; оцінці безпекових дилем; формуванні стримувальних стратегій. Реалістична школа лежить в основі більшості безпекових доктрин і стратегій національної оборони.

Конструктивістська школа підкреслює роль ідентичностей, норм і соціальних конструкцій у формуванні стратегічних рішень. Ця школа заперечує зведення стратегічної поведінки лише до матеріальних ресурсів і сили. Ключовим представником є Олександр Вендт, який доводив, що анархія – це те, що з неї роблять держави. Іншими словами, характер міжнародної системи залежить від інтерсуб'єктивних уявлень акторів, а не лише від розподілу матеріальної сили. У стратегічному моделюванні конструктивізм означає: аналіз стратегічних наративів; дослідження політики ідентичності; врахування міжнародних норм і режимів; розуміння процесів соціалізації держав. Такий підхід особливо важливий для пояснення трансформацій політики, формування нових альянсів, зміни безпекових парадигм та інформаційних конфліктів.

Комунікативна школа розглядає стратегічні рішення як результат процесу взаємодії, аргументації та досягнення взаєморозуміння між акторами. Вона акцентує на дискурсі, легітимності та процедурній раціональності. Філософською основою цього підходу є теорія комунікативної дії Юргена Габермаса. Він стверджував, що раціональність може бути не лише інструментальною (спрямованою на досягнення цілей), а й комунікативною – орієнтованою на досягнення згоди через аргументацію. У стратегічному вимірі це означає: важливість публічної аргументації стратегій; формування консенсусу; інституціоналізацію процедур обговорення; врахування легітимності рішень. Комунікативна школа особливо актуальна для демократичних політичних систем, де стратегія формується не лише через силу чи інтерес, а й через суспільний діалог.

Політичні стратегії поділяються на: *превентивні* (спрямовані на запобігання загрозам), *адаптивні* (реакція на зміни середовища), *наступальні* (розширення впливу) та *оборонні* (збереження статус-кво). У сучасному розумінні стратегія – це процес прийняття рішень в умовах невизначеності, де ключову роль відіграють оцінка ризиків, сценарне планування та моделювання альтернатив.

Стратегія як процес прийняття рішень в умовах невизначеності. Політична стратегія пов'язана з обмеженою раціональністю (Герберт Саймон), ризиком і неповною інформацією. Теорія раціонального вибору (Джеймс Б'юкенен, Менкур Олсон) розглядає стратегію як результат максимізації вигоди суб'єкта за умов обмежених ресурсів і неповної інформації.

Стратегія як дискурсивна конструкція влади. Постструктуралістські підходи (Мішель Фуко, Жак Дерріда) трактують стратегію як форму виробництва знання та норм, як дискурсивну конструкцію влади: вона не лише визначає дії, а й формує реальність через виробництво смислів. Влада реалізується через контроль дискурсу, інтерпретацій і наративів. Стратегія стає способом структурування простору можливого. Ігрові моделі (Йоганн фон Нейман, Джон Неш) дозволяють формалізувати стратегічну взаємодію.

Виклики стратегічного мислення у глобалізованому світі. Глобалізація створює нові виклики для стратегічного мислення: багаторівневість управління, взаємозалежність акторів, прискорення інформаційних потоків і технологічні прориви. Наративи перетворюються на ключовий інструмент стратегічного впливу, адже саме через них формуються уявлення про загрози, цілі та легітимність політичних рішень.

Методи оцінки ефективності стратегій. Оцінювання стратегій передбачає використання: KPI (ключові показники ефективності); Система збалансованих показників (Роберт Каплан, Девід Нортон); індикатори сталого розвитку (SDGs, ООН); стратегічний аудит і моніторинг політики. У публічному секторі доцільно використовувати поєднання кількісних та якісних індикаторів. Моніторинг дозволяє коригувати стратегії та адаптувати їх до змін середовища.

Стратегічне моделювання у XXI столітті дедалі більше спирається на цифрові технології. Використання штучного інтелекту, великих даних, мережевого аналізу дозволяє прогнозувати поведінку акторів і моделювати складні сценарії. Поняття «політичної сингулярності» пов'язують із можливістю радикального зламу традиційних механізмів прийняття рішень під впливом алгоритмічних систем. Отже, стратегія у політичній науці постає не лише як інструмент досягнення цілей, а як складна владна технологія, що поєднує силу, знання, комунікацію та моделювання майбутнього. Її аналіз потребує міждисциплінарного підходу та поєднання класичної теорії з цифровими методами дослідження.

Питання для самостійного опрацювання

1. З'ясуйте етимологію поняття «стратегія» в політичному контексті. Визначити відмінності між поняттями «стратегія», «тактика» та «політика».
2. Проведіть огляд еволюції політичних стратегій: від класичних військово-політичних до концепцій «жорсткої» та «м'якої сили».
3. Розгляньте вплив масових комунікацій і ідеологій на формування політичних стратегій у XX ст. та розвиток гібридних і цифрових стратегій у XXI ст.

4. Вивчіть постструктуралістські підходи до розуміння політичної стратегії як дискурсивної конструкції влади.
5. Ознайомитися з методами оцінки ефективності політичних стратегій, включаючи KPI, збалансовану систему показників і індикатори стійкого розвитку (SDG).

Завдання для індивідуальної самостійної роботи

Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 1

(виконайте одне з завдань на вибір).

ІНДЗ 1.1. Стратегічний аналіз політичної кампанії (приклад реалізації певної політичної стратегії).

План виконання:

1. Оберіть політичну кампанію (*вибори, референдум, національний рух*) в Україні або за кордоном.
2. Визначте, яка стратегія була в основі кампанії (*превентивна, наступальна, адаптивна тощо*).
3. Проаналізуйте використання наративів, інструментів мобілізації, цифрових технологій або стратегій м'якої сили.
4. Визначте KPI або інші показники, які використовувалися для оцінки ефективності кампанії.
5. Сформулюйте висновки: що зроблено вдало, а що потребує перегляду у майбутніх кампаніях.

Форма подання: аналітичний звіт (4–6 стор.) або презентація.

ІНДЗ 1.2. Моделювання політичної стратегії в умовах невизначеності (модель реагування на політичну кризу, виклик.)

План виконання:

1. Оберіть умовну або реальну ситуацію політичної нестабільності (*наприклад, інформаційна атака, масові протести, втручання у вибори, загроза зовнішньої агресії*).
2. Визначте головних акторів і чинники невизначеності.
3. Побудуйте можливу стратегічну відповідь для одного з акторів (*держави, політичної партії, міжнародної організації тощо*).
4. Обґрунтуйте свій вибір типу стратегії та очікувані результати.
5. Пропишіть індикатори ефективності (*KPI, SDG, інші показники*), за якими можна буде відстежити успішність реалізації стратегії.

Форма подання: сценарний план дій (3–5 стор.) або карта стратегічного моделювання.

Практичне заняття

Питання для обговорення

1. Принципова відмінність політичної стратегії, тактики та політики як процесів управління владою?
2. Як змінювалося розуміння політичної стратегії від класичних теоретиків (Клаузевіц, Макіавеллі) до сучасних концепцій «м'якої сили» та гібридних війн?
3. Інтерпретація поняття «політична стратегія» в різних школах стратегічного мислення (реалістична, конструктивістська, постструктуралістська, інші)
4. Виклики політичному стратегуванню у глобалізованому світі, в умовах гібридних загроз, інформаційних воєн та використання штучного інтелекту.
5. Ефективні методи для оцінки результативності політичних стратегій. Наскільки доцільно використовувати KPI, BSC чи індикатори сталого розвитку (SDG) у політичному середовищі?

Література до теми

1. Almond G., Verba S. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton: Princeton University Press, 1963. 576 p.
2. Benkler Y. The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom. New Haven, CT: Yale University Press, 2006. 515 p.
3. Bourdieu P. Social Space and Symbolic Power. Cambridge: Polity Press, 1990. 333p.
4. Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. 3: End of Millennium. Oxford: Blackwell Publishers, 1998. 448 p.
5. Castells M. The Rise of the Network Society. Blackwell Publishers, 1996. 592 p.
6. Clausewitz C. von. On War. Princeton: Princeton University Press, 1984. 688 p.
7. Derrida J. Of Grammatology. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1976. 320 p.
8. Foucault M. Discipline and Punish: The Birth of the Prison. New York: Pantheon Books, 1977. 395 p.
9. Friedman L. Strategy: A History. Oxford: Oxford University Press, 2011. 512 p.
10. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere. Cambridge, MA: MIT Press, 1989. 301 p.
11. Jomini A.-H. The Art of War. New York: Harper & Brothers, 1862. 320 p.
12. Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard — Measures that Drive Performance. Harvard Business Review, January–February 1992, pp. 71–79.

13. Lasswell H. D. Politics: Who Gets What, When, How. New York: Whittlesey House, 1936. 408 p.
14. Lefebvre H. La production de l'espace. Paris: Anthropos, 1974. 454 p.
15. Lippmann W. Public Opinion. New York: Harcourt, Brace & Company, 1922. 560 p.
16. Machiavelli N. The Prince. Chicago: University of Chicago Press, 1998. 180 p.
17. Mackinder H. J. Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction. New York: Henry Holt and Company, 1919. 377 p.
18. Morgenthau H. J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York: McGraw-Hill, 2005. 600 p.
19. Neumann J., Morgenstern O. Theory of Games and Economic Behavior. Princeton: Princeton University Press, 1944. 625 p.
20. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
21. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004. 312 p.
22. Simon H. A. Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations. New York: Free Press, 1997. 320 p.
23. Waltz K. N. Theory of International Politics. Reading, MA: Addison-Wesley, 1979. 251 p.
24. Wendt A. Social Theory of International Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 304 p.

ТЕМА 2

СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

На тему відведено за програмою 2 години лекцій, 2 години практичних занять,
5 годин самостійних занять і 5 годин індивідуальної роботи

Основні теоретичні засади

Моделювання в політичній науці – це метод побудови спрощених, концептуально впорядкованих репрезентацій політичної реальності з метою її пояснення, прогнозування та стратегічного впливу. Модель не відтворює політичний процес повністю, а виділяє ключові змінні, зв'язки й закономірності, що дозволяють структурувати складну соціальну динаміку.

У стратегічному вимірі моделювання поєднує аналітичну строгість із практичною орієнтацією. Воно використовується для формування державних стратегій, безпекових концепцій, кризового управління та оцінки ризиків.

Функції моделювання політичних процесів. Описова функція полягає у репрезентації політичних систем і процесів: інституційної архітектури, акторів, процедур. Наприклад, модель політичної системи як «входів-виходів» дозволяє описати трансформацію суспільних вимог у публічну політику. Аналітична функція спрямована на виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Моделі допомагають визначити, які змінні є незалежними, а які – залежними, і як зміна однієї впливає на інші. Прогностична функція – побудова можливих сценаріїв розвитку подій. Вона особливо важлива для безпекової політики, виборчого прогнозування та кризового менеджменту. Нормативна функція – розробка стратегічних альтернатив і рекомендацій. Тут моделювання поєднується з політичною філософією та етикою.

Рівні моделювання політичних процесів. Макрорівень охоплює міжнародну систему, глобальні тренди, транснаціональні процеси. Тут застосовуються теорії міжнародних відносин, аналіз глобального управління (ООН, НАТО, ЄС). Мезорівень – державна політика та інституційна архітектура. Моделі пояснюють взаємодію парламенту, уряду, судової влади, партійної системи. Мікрорівень – поведінка політичних акторів: виборців, лідерів, груп інтересів. На цьому рівні активно застосовуються раціонально-вибіркові та психологічні моделі.

Основні підходи до стратегічного моделювання.

Системний підхід розглядає політику як цілісну відкриту систему з елементами (інституції, актори, норм), які пов'язані між собою зворотними зв'язками. Політичний процес інтерпретується як трансформація «входів» (вимоги, підтримка) у «виходи» (рішення, політики), з подальшою реакцією середовища. Ключові автори, які працювали в межах цього підходу: Девід Істор (засновник системного аналізу в політичній науці. Його концепція «політичної системи» і визначення політики як «авторитетного розподілу цінностей» стали класичними в теорії політики); Карл Дойч (один із засновників кібернетичного та кількісного підходів у суспільних науках. Він глибоко вплинув на дослідження націоналізму, комунікації та міжнародної інтеграції у XX столітті); Талкол Парсонс (концепції структурного функціоналізму та «теорії соціальної дії» стали основою для системного аналізу суспільства та визначили розвиток соціології на десятиліття вперед.); Ніколас Луман (теорія соціальних систем, в якій суспільство розглядається не як сукупність людей чи дій, а як мережа самовідтворюючих комунікацій). Системний підхід є основою для стратегічного прогнозування, сценарного аналізу та моделювання криз.

Інституціональний підхід фокусується на ролі формальних (конституції, закони) і неформальних (традиції, норми) правил у формуванні політичної поведінки. Стійкі інституції забезпечують стратегічну тривалість і передбачуваність розвитку. Ключові автори, які працювали в межах цього

підходу: Дуглас Норт (його роботи започаткували «нову інституційну економіку», яка підкреслила вирішальну роль інститутів – законів, норм і організацій – в економічному розвитку); Елинор Остром (її дослідження змінили підхід до управління спільними ресурсами, довівши, що локальні спільноти здатні їх регулювати без приватизації чи державного контролю); Джеймс Марч (фундаментальний вплив на розвиток теорії організацій, прийняття рішень та управлінських наук. Його роботи заклали основу «поведінкової теорії фірми» та «нового інституціоналізму» у політології);

Реляційно-мережевий підхід аналізує політику як систему взаємодій між акторами, що формують мережі, коаліції, альянси. Центральними є поняття ресурсів, позицій у мережі, щільності зв'язків. Ключові автори, які працювали в межах цього підходу: Мануель Кастельс (його праці заклали основи поняття «мережевого суспільства» та вплинули на соціологію, урбаністику та дослідження комунікації у цифрову епоху); Марк Грановеттер (досліджував соціальні мережі та їх вплив на економічні та суспільні процеси. Його ідеї про «силу слабких зв'язків» та «вбудованість» економічної дії вплинули на соціологію, економіку та суміжні дисципліни); Сідні Терроу (провідний дослідник у галузі порівняльної політики та теорії соціальних рухів. Його роботи суттєво вплинули на вивчення колективних дій, протестів та транснаціонального активізму); Роберт Д. Патнэм (один із найцитованіших соціальних вчених світу завдяки дослідженням громадянського залучення та концепції «соціального капіталу» – мереж довіри та взаємодопомоги, що пов'язують спільноти). Мережевий аналіз активно використовується у стратегічному картографуванні політичного процесу.

Конструктивістський підхід підкреслює роль ідей, ідентичностей, дискурсів і символічних структур у формуванні політичної реальності. Стратегічне моделювання враховує не лише матеріальні фактори, а й значення, що їх надають актори. Ключові автори, які працювали в межах цього підходу: Олександр Вендт (один із засновників та головних представників конструктивістського підходу в міжнародних дослідженнях. Його теорія соціального конструктивізму у міжнародних відносинах радикально змінила розуміння природи анархії, влади та ідентичності у світовій політиці); Пітер Бергер (його праці досліджують, як суспільство створює та підтримує сенс за допомогою інститутів, віри та повсякденних практик); Томас Лукманн (надав ключовий вплив на розвиток феноменологічної соціології та соціології знання); Марта Финнемор (одна з провідних теоретиків конструктивізму у міжнародних відносинах, вона відома дослідженнями глобального управління та ролі міжнародних інституцій); Джудит Памела Батлер (її роботи справили вирішальний вплив на феміністську теорію, квір-дослідження та сучасну

політичну філософію. Вона відома як автор концепції «гендерної перформативності», що перевернула уявлення про гендер та ідентичність.) Конструктивістський підхід особливо важливий для аналізу стратегічних наративів, легітимації політики та інформаційних війн.

Методологічні стратегії включають: *дедуктивну* (виведення гіпотез із теорії), *індуктивну* (узагальнення з емпіричних кейсів), *агентне моделювання* (simulation-based modeling), що дозволяє відтворювати поведінку акторів у штучних середовищах.

У стратегічному моделюванні важливо враховувати міжнародні режими та стандарти. Інституції формують рамки можливого: норми міжнародного права, договори, регуляторні механізми. Стратегії держав повинні узгоджуватися з глобальною архітектурою управління.

Сценарний підхід та моделювання майбутнього. Сценарний аналіз є ключовим інструментом стратегічного планування. Він використовується для: (1) довгострокових стратегій розвитку; (2) кризового стратегічного планування; (3) безпекових стратегій; (4) реагування на надзвичайні ситуації.

Типи сценаріїв: *лінійні (інерційні)* – продовження наявних трендів; *критичні* – переломні або катастрофічні варіанти; *прогресивні* – оптимізаційні чи утопічні.

Інструменти сценарного підходу: метод Делфі; форсайт-аналіз; моніторинг трендів; фреймінговий аналіз.

Класичний приклад аналізу кризового прийняття рішень – книга 1971 року американського політолога Грехема Т. Аллісона. Вона стала однією з найвпливовіших робіт у галузі політичних наук та теорії прийняття рішень, запропонувавши нові моделі аналізу зовнішньополітичної поведінки держав. Книга з'явилася на хвилі інтересу до бюрократичних та організаційних аспектів зовнішньої політики США після Карибської кризи 1962 року. Аллісон запропонував альтернативу традиційної моделі «раціонального актора», описуючи, як внутрішні структури та політичні процеси впливають на рішення вищого керівництва. Робота започаткувала новий напрям досліджень у теорії міжнародних відносин. Аллісон виділив три аналітичні рамки: Модель раціонального актора – держава діє як єдиний суб'єкт, який обирає оптимальну стратегію. Організаційний процес – рішення формуються в рамках усталених процедур і рутин агентств. Бюрократична політика – результат рішень відображає торг та вплив між чиновниками та відомствами. Ці моделі стали основою багатьох подальших досліджень зовнішньополітичного аналізу. Робота зробила значний вплив на методи аналізу кризових

ситуацій та управлінських рішень, а також підходи до оцінки дій держав у сучасній політиці.

Змішані методи (mixed-methods designs). Комбіновані стратегічні дослідження поєднують кількісні та якісні методи: статистичний аналіз, кейс-стаді, інтерв'ю, мережевий аналіз.

У стратегічному моделюванні політичних процесів така інтеграція є продуктивною, оскільки дозволяє одночасно враховувати структурні закономірності та контекстуальну складність політичної реальності.

Кількісні методи (статистичний аналіз, регресійні моделі, аналіз великих масивів даних, мережеве моделювання) дають змогу виявляти загальні тенденції, кореляції, закономірності розвитку політичних процесів. Вони особливо корисні для прогнозування електоральної поведінки, оцінки ефективності публічної політики, моделювання ризиків та сценаріїв.

Якісні методи (кейс-стаді, глибинні інтерв'ю, процес-трейсинг, дискурсивний аналіз) дозволяють дослідити механізми прийняття рішень, внутрішню логіку акторів, інституційний контекст та унікальні історичні обставини. Саме якісний аналіз дає змогу зрозуміти причинно-наслідкові механізми, які часто залишаються «невидимими» у великих масивах даних.

У стратегічному дослідженні поєднання методів може відбуватися за кількома моделями: *Послідовний дизайн* – спочатку здійснюється кількісний аналіз для виявлення загальної тенденції, а потім якісний для поглибленого пояснення результатів; *Паралельний дизайн* – кількісні та якісні методи застосовуються одночасно, а результати інтегруються на етапі інтерпретації; *Вбудований дизайн* – один із методів виконує допоміжну функцію (наприклад, кейс-аналіз для пояснення статистичної аномалії).

Важливими є підходи: С. Тарроу (концепція «політичної можливості»); Олександр Джордж та Ендрю Беннет (метод «узгоджених кейсів»). Сідней Тарроу розробив концепцію «політичної можливості», яка пояснює, чому й коли виникають хвилі політичної мобілізації. Він доводив, що політична активність залежить не лише від ресурсів чи ідеології, а й від структури можливостей, яку формує політична система: відкритість інституцій, рівень репресій, наявність союзників у владі, розколи в елітах. У стратегічному моделюванні ця концепція дозволяє оцінювати: ймовірність протестних хвиль; перспективи коаліцій; стабільність режимів; ефективність стратегій мобілізації. Тарроу використовує поєднання кількісного аналізу протестних подій та глибоких історичних кейсів, що є класичним прикладом змішаного методологічного підходу.

Олександр Джордж та Ендрю Беннет запропонували метод «узгоджених кейсів» (структуроване, сфокусоване порівняння), який передбачає

систематичне порівняння декількох кейсів за однаковими аналітичними питаннями.

Метод має дві ключові характеристики: *структурованість* – усі кейси аналізуються за єдиним переліком запитань; *сфокусованість* – увага приділяється конкретній теоретичній проблемі або гіпотезі. Цей підхід поєднує індуктивну глибину кейс-аналізу з дедуктивною логікою теорії. Він дозволяє: виявляти причинно-наслідкові механізми; тестувати гіпотези в умовах обмеженої кількості випадків; будувати «середньорівневі» теорії; підвищувати валідність стратегічних прогнозів. У стратегічному моделюванні цей метод використовується для аналізу криз, військово-політичних рішень, реформ державного управління, трансформацій політичних режимів.

Цілком, комбіновані стратегічні дослідження дозволяють: мінімізувати ризик однобічності аналізу; поєднати макрорівневі закономірності з мікрорівневими механізмами; підвищити прогностичну надійність моделей; забезпечити методологічну прозорість. Змішані методи особливо важливі в умовах високої складності та невизначеності сучасної політики, де одновимірні моделі часто виявляються недостатніми.

Методи стратегічного аналізу в моделюванні політичних процесів є прикладним інструментарієм стратегічного моделювання. Вони дозволяють структурувати складне політичне середовище, оцінити ресурси та ризики, виявити можливі сценарії розвитку подій і підготувати обґрунтовані управлінські рішення. У державному управлінні ці інструменти інтегруються в стратегії національної безпеки, програми реформ, концепції розвитку галузей та кризові плани.

SWOT-аналіз (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) є інструментом комплексної оцінки внутрішніх і зовнішніх факторів розвитку політичної системи або конкретної політики. Завдяки йому можна здійснити вимір внутрішніх характеристик: сильні сторони (інституційна стабільність, підтримка суспільства, ресурсна база); слабкі сторони (корупція, фрагментація еліт, інституційна неефективність) та зовнішніх: можливості (міжнародна підтримка, технологічні інновації, економічні тенденції); загрози (геополітичні ризики, соціальна поляризація, економічні кризи).

У стратегічному моделюванні SWOT дозволяє зіставити внутрішній потенціал із зовнішнім середовищем; сформулювати стратегічні альтернативи; визначити пріоритети державної політики. Недоліком методу є ризик суб'єктивності, тому він часто поєднується з кількісними оцінками та експертними процедурами.

PESTEL-аналіз спрямований на систематизацію макросередовища через шість груп факторів: політичні (стабільність режиму, регуляторна політика);

економічні (ВВП, інфляція, бюджетні ресурси); соціальні (демографія, рівень довіри, політична культура); технологічні (цифровізація, інновації); екологічні (кліматичні виклики, ресурсна безпека); правові (законодавчі обмеження, міжнародні зобов'язання). PESTEL використовується для довгострокового прогнозування та оцінки структурних трендів. У стратегічному плануванні цей інструмент дозволяє виявити зовнішні обмеження та можливості, які визначають рамки державної політики.

Дерево рішень – це формалізована модель вибору між альтернативними сценаріями. Воно дозволяє: структурувати варіанти рішень; оцінити ймовірність наслідків; порівняти очікувану ефективність альтернатив. У політичному контексті дерево рішень застосовується для моделювання кризових ситуацій, безпекових сценаріїв, переговорних стратегій. Метод поєднує елементи теорії раціонального вибору та аналізу ризиків. Аналіз акторів передбачає ідентифікацію всіх зацікавлених сторін політичного процесу, їхніх інтересів, ресурсів, рівня впливу та потенційних коаліцій. Ключові елементи аналізу: позиція актора (підтримка / опозиція); інтенсивність інтересу; ресурси впливу (політичні, економічні, інформаційні); мережеві зв'язки. У стратегічному моделюванні цей метод допомагає: прогнозувати конфлікти; будувати коаліційні стратегії; оцінювати стійкість реформ.

Картографування політичного процесу – це візуалізація структури взаємодій між акторами, інституціями та середовищем. Воно включає: визначення ключових центрів прийняття рішень; аналіз формальних і неформальних каналів впливу; відображення потоків ресурсів та інформації; фіксацію конфліктних і кооперативних відносин. Метод часто поєднується з мережевим аналізом та елементами системного підходу. У державному управлінні картографування використовується для розробки реформ, антикризових стратегій і програм міжвідомчої координації.

Перелічені методи інтегруються в стратегії національної безпеки; доктрини оборони; програми соціально-економічного розвитку; антикризові плани; державні цільові програми. Їх застосування підвищує обґрунтованість рішень, дозволяє враховувати ризики та забезпечує системність державної політики. Водночас ефективність залежить від якості даних, професійності експертів і прозорості методології.

Етичні та нормативні виклики. Стратегічне моделювання не є нейтральним. Серед ключових дилем: обмеження об'єктивності; ризик маніпуляції моделями для легітимації рішень; напруга між технократичністю та політичним змістом. Модель може бути використана як інструмент раціоналізації вже ухвалених рішень. Тому важливими є прозорість методології, відкритість даних і академічна доброчесність.

Стратегічне моделювання політичних процесів – це міждисциплінарний інструмент, що поєднує теорію, методологію та практику публічного управління. Воно працює на трьох рівнях – макро, мезо і мікро – і виконує описову, аналітичну, прогностичну та нормативну функції. Сценарний підхід, змішані методи та стратегічні аналітичні інструменти дозволяють підвищити якість політичних рішень, однак вимагають етичної відповідальності та критичної рефлексії.

Питання для самостійного опрацювання

1. З'ясуйте, як за допомогою SWOT-аналізу можна змодельовати стратегічну ситуацію у сфері державної політики.
2. Складіть комбіновану схему антикризового реагування, поєднуючи метод Делфі, фреймінговий аналіз та PESTEL у підготовці стратегічного плану дій.
3. Визначте чим відрізняється стратегічне сценарне моделювання типу «катастрофічний» від «інерційного» та «утопічного».
4. Обґрунтуйте, як концепція «політичної можливості» Сідні Тарроу може бути використана для моделювання умов протестної мобілізації?

Завдання для індивідуальної самостійної роботи

Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 2

«Розробка стратегічного сценарію розвитку політичної ситуації на мезорівні (державна політика, інституційна реформа, політична криза тощо)

План виконання:

1. Оберіть кейс – актуальну політичну ситуацію або політику.
2. Проаналізуйте ситуацію за допомогою методів стратегічного аналізу (наприклад: SWOT або PESTEL).
3. Визначте акторів, їх інтереси, ресурси, потенціал впливу (аналіз акторів).
4. Побудуйте три альтернативні сценарії розвитку подій: інерційний (лінійний розвиток); кризовий / переломний; прогресивний (оптимістичний).
5. Проведіть оцінку ризиків та етичних викликів кожного сценарію.
6. Обґрунтуйте, який із сценаріїв є стратегічно доцільним.

Форма виконання: стратегічний сценарій (5–7 стор.), діаграми взаємодій, схема SWOT/PESTEL/actor map (на вибір).

Практичне заняття

Питання для обговорення

1. Основні функції моделювання політичних процесів і як вони впливають на прийняття політичних рішень на різних рівнях (макро, мезо, мікро)?
2. Особливості підходів до моделювання (системний, інституціональний, реляційно-мережевий, конструктивістський) та їх роль у стратегічному плануванні.
3. Як сценарний підхід і методи, такі як метод Делфі та форсайт-аналіз, допомагають прогнозувати політичні кризи та розробляти ефективні стратегії реагування?
4. Які етичні та нормативні виклики виникають у процесі стратегічного моделювання політичних процесів, і як уникнути ризиків маніпуляції моделями?
5. Яким чином нормативно-правові аспекти (міжнародне право, угоди, стандарти) впливають на формування державних стратегій у процесі стратегічного моделювання?
6. Як комбінування міждисциплінарних підходів та використання mixed-methods designs сприяє точному і комплексному моделюванню політичних процесів?

Література до теми

1. Allison G. T., Zelikow P. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. 2nd ed. New York: Longman, 1999. 416 p.
2. Axelrod R. *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books, 1984. 241 p.
3. Bennett A., George A. L. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press, 2005. 331 p.
4. Berger P. L., Luckmann T. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books, 1966. 219 p.
5. Bryson J. M. *Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations*. 5th ed. San Francisco: Jossey-Bass, 2018. 576 p.
6. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Blackwell, 2010. 597 p.
7. Creswell J. W., Plano Clark V. L. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2011. 488 p.
8. Deutsch K. W. *The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control*. New York: Free Press, 1963. 316 p.
9. Dunn W. N. *Public Policy Analysis: An Integrated Approach*. 6th ed. New York: Routledge, 2018. 504 p.

10. Easton D. *A Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley & Sons, 1965. 507 p.
11. Finnemore M. *National Interests in International Society*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1996. 154 p.
12. George A. L. *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1993. 343 p.
13. Giddens A. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley: University of California Press, 1984. 402 p.
14. Granovetter M. S. "The Strength of Weak Ties." *American Journal of Sociology*. 1973. Vol. 78. No. 6. P. 1360–1380.
15. Helmer O. *Social Technology*. New York: Basic Books, 1966. 184 p.
16. King G., Keohane R. O., Verba S. *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press, 1994. 247 p.
17. Kingdon J. W. *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. 2nd ed. New York: Longman, 1995. 254 p.
18. Lindblom C. E. *The Policy-Making Process*. 3rd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1993. 139 p.
19. Mahoney J., Rueschemeyer D. (eds.). *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 528 p.
20. March J. G., Olsen J. P. *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. New York: Free Press, 1989. 227 p.
21. Mintz A., DeRouen K. *Understanding Foreign Policy Decision Making*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 220 p.
22. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 152 p.
23. Porter M. E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press, 1980. 396 p.
24. Putnam R. D. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press, 1993. 258 p.
25. Sabatier P. A. (ed.). *Theories of the Policy Process*. 2nd ed. Boulder, CO: Westview Press, 2007. 344 p.
26. Schelling T. C. *The Strategy of Conflict*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960. 309 p.
27. Simon H. A. *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations*. 4th ed. New York: Free Press, 1997. 368 p.
28. Stone D. *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*. 3rd ed. New York: W. W. Norton, 2012. 384 p.
29. Tarrow S. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 352 p.

30. Tetlock P. E. Expert Political Judgment: How Good Is It? How Can We Know? Princeton: Princeton University Press, 2005. 352 p.
31. Waltz K. N. Theory of International Politics. Reading, MA: Addison-Wesley, 1979. 251 p.
32. Wendt A. Social Theory of International Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 304 p.
33. Yin R. K. Case Study Research and Applications: Design and Methods. 6th ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2018. 352 p.

ТЕМА 3

МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ В ПОЛІТИЦІ

На тему відведено за програмою 2 години лекцій, 2 години практичних занять, 5 годин самостійних занять і 5 годин індивідуальної роботи

Основні теоретичні засади

Стратегічний аналіз у політології – це система методів і концептуальних рамок, спрямованих на пояснення, прогнозування та проектування політичних рішень у довгостроковій перспективі. Його завданням є поєднання теоретичного осмислення політичної реальності з практикою стратегічного планування. У центрі – питання сили, інтересів, інституцій, ризиків, ідей та взаємодії акторів.

Основи стратегічного аналізу: логіка мислення, сценарність, аналітичні протоколи. Стратегічне мислення передбачає: розгляд політики як взаємопов'язаної структури елементів; побудову альтернативних моделей (сценаріїв) майбутнього; виявлення механізмів, а не лише кореляцій; стандартизовані процедури оцінки даних, формування гіпотез і перевірки припущень.

У безпекових студіях та міжнародних відносинах широко застосовується *сценарний підхід*. Він дозволяє врахувати невизначеність, створюючи декілька можливих траєкторій розвитку подій (інерційні, кризові, трансформаційні).

Класичні моделі стратегічного аналізу. Однією з базових аналітичних рамок є модель політичного циклу (Policy Cycle Framework), що бере початок у працях Гарольда Лассвела та була розвинена Полом Сабатьє. Цикл включає такі етапи: *ідентифікація проблеми* (формування порядку денного), *формулювання альтернатив* (розробка можливих рішень), *прийняття рішення* (політичний вибір), *імплементація* (реалізація політики), *оцінювання та перегляд* (аналіз ефективності та корекція). Ця модель дозволяє структурувати стратегічний аналіз і визначати точки втручання.

Сучасне стратегічне мислення враховує невизначеність і турбулентність. Ризик-менеджмент передбачає: ідентифікацію ризиків; оцінку їхньої ймовірності та впливу; розробку механізмів мінімізації; створення адаптивних інституцій. Концепцію «антикрихкості» розробив Нассім Ніколас Талеб. Антикрихкі системи не лише витримують шоки, а й посилюються під їхнім впливом. У політичному контексті це означає гнучкі інституції, диверсифікацію ресурсів і стратегічну адаптивність.

Модель п'яти сил Майкла Портера в політичному аналізі. Модель п'яти сил в політичному контексті дозволяє оцінити конфігурацію сил, що формують «політичний ринок», тобто простір боротьби за владу, ресурси та вплив. Перша сила – *конкуренція між наявними акторами*. У внутрішній політиці це суперництво партій, політичних лідерів, інституційних центрів влади; у міжнародних відносинах – конкуренція держав за регіональне чи глобальне лідерство. Інтенсивність цієї конкуренції визначає рівень конфліктності системи та стабільність балансу. Друга сила – *загроза появи нових акторів*. У політиці це можуть бути нові партії, рухи, коаліції, а в міжнародному середовищі – держави, що швидко нарощують вплив, або недержавні гравці (транснаціональні корпорації, міжнародні організації). Низькі «бар'єри входу» – криза довіри до старих еліт, інституційна слабкість, соціальні потрясіння – підвищують імовірність структурних змін. Третя сила – *вплив постачальників ресурсів*. У бізнесі йдеться про сировину чи капітал, у політиці – про фінансові, інформаційні, військові та адміністративні ресурси. Це можуть бути олігархічні групи, донори, медіа, міжнародні фінансові інституції, оборонні партнери. Їхня позиція визначає автономію або залежність політичного керівництва. Четверта сила – *вплив «споживачів»*, тобто тих, хто надає легітимність. У внутрішній політиці це електорат і громадянське суспільство; у міжнародній – союзники, коаліції, інтеграційні об'єднання. Високий рівень мобілізації суспільства або тиск союзників може суттєво коригувати стратегічний курс. П'ята сила – *загроза альтернатив (субститутів)*. У політичному вимірі це альтернативні моделі розвитку, ідеологічні проєкти, зовнішньополітичні орієнтації або безпекові архітектури. Наприклад, вибір між різними інтеграційними блоками чи стратегічними партнерами може кардинально змінити траєкторію держави. У міжнародній політиці «модель п'яти сил» застосовується для аналізу регіональних балансів, визначення точок напруження та оцінки стратегічних можливостей держав. Вона допомагає структурувати аналіз дипломатичних стратегій, виявити центри впливу та оцінити стійкість політичної позиції в умовах конкуренції. Водночас використання цієї моделі вимагає адаптації: політичне середовище складніше за економічне, оскільки включає символічні ресурси, питання легітимності та нормативні обмеження. Тому модель Портера

в політичному аналізі є не механічним перенесенням бізнес-логіки, а інструментом структурного осмислення конфігурації влади, інтересів і ресурсів у конкретній політичній системі. У міжнародній політиці модель п'яти сил застосовується для аналізу регіональних балансів та дипломатичних стратегій.

Концепція виникаючої (емергентної) стратегії Генрі Мінцберга постала як критика жорсткого раціоналістичного планування, що виходить із припущення повної передбачуваності політичного середовища. Мінцберг доводив, що реальна стратегія рідко втілюється відповідно до початкового плану, оскільки політичні процеси відзначаються невизначеністю, множинністю акторів, конфліктністю інтересів і впливом непередбачуваних подій – криз, воєн, технологічних зламів. Тому стратегія не зводиться до формального документа, а проявляється як усталений «патерн» дій, що поступово формується в потоці рішень.

На відміну від централізованого директивного планування, емергентна стратегія виникає через адаптивну взаємодію різних рівнів управління: ініціативи бюрократії, локальні управлінські практики, ситуативні компроміси, реакції на зовнішні виклики. Вона не є хаотичною, а є результатом накопичення послідовних рішень, які з часом утворюють стабільну траєкторію політики. При цьому Мінцберг не відкидав значення планування як такого: ефективна стратегія поєднує навмисне ядро і адаптивні корекції. Саме баланс між цими складниками забезпечує гнучкість і життєздатність стратегічного курсу.

Концепція «емергентної стратегії» співвідноситься з теорією «складних адаптивних систем», ідеями нелінійної динаміки та самоорганізації. У політичному контексті це означає, що стратегічний курс держави є результатом взаємодії автономних центрів прийняття рішень – урядових структур, парламенту, силових відомств, експертних спільнот, міжнародних партнерів. Стратегія формується не лише «згори», а й у процесі постійного узгодження, конфлікту та корекції. У стратегічному моделюванні підхід Мінцберга застерігає від технократизму й ілюзії повного контролю над політичними процесами. Він підкреслює важливість сценарного мислення, врахування інституційної інерції та здатності до адаптації в умовах турбулентності. Це особливо актуально для аналізу кризового управління, воєнної стратегії, реформ державних інституцій і міжнародних переговорів, де саме гнучкість і здатність до швидкої перебудови визначають успіх політичної стратегії.

Концепція «блакитного океану» була розроблена В. Чан Кімом та Рене Моборном як альтернатива традиційній конкурентній логіці. Вони розрізняють «червоні океани» – простір жорсткої конкуренції за обмежені ресурси і «блакитні океани» – новостворені сфери взаємодії, де конкуренція тимчасово втрачає значення завдяки інноваційній реконфігурації правил гри.

Первинно концепція стосувалася бізнес-стратегій, однак її методологічна логіка – створення нового простору замість боротьби в існуючому – виявилася релевантною і для політичного та дипломатичного аналізу. У міжнародних відносинах «червоний океан» – це сфера геополітичної конкуренції, балансування сил, санкційного тиску та блокового протистояння. Натомість «блакитний океан» означає створення нових форматів співпраці, які не вписуються в традиційні конфліктні матриці.

У дипломатії це проявляється у трьох ключових вимірах. По-перше, *пошук нових форматів співпраці*. Держава може ініціювати нестандартні переговорні майданчики, тематичні коаліції або секторальні платформи (наприклад, у сфері кібербезпеки, кліматичної політики, гуманітарної дипломатії), які дозволяють вийти за межі класичних військово-політичних протистоянь. Це створює простір, де інтереси можуть перетинатися без прямої конфронтації. По-друге, *формування інноваційних альянсів*. Замість участі у жорстких блокових структурах можлива побудова гнучких партнерств навколо конкретних проєктів або функціональних напрямів. Такі альянси не обов'язково є довготривалими, але вони генерують додану стратегічну цінність і знижують рівень прямого суперництва. По-третє, *зміна правил гри як спосіб уникнення конфронтації*. У логіці Кіма і Моборн ключовим є не перемога над суперником, а переосмислення самої структури взаємодії. У міжнародній політиці це може означати переорієнтацію з військової конкуренції на економічну взаємозалежність, розвиток «м'якої сили», культурної дипломатії чи інституційного впливу. Таким чином, держава створює новий простір легітимності й впливу, де старі механізми стримування втрачають ефективність.

Методологічно концепція «блакитного океану» пов'язана з ідеями стратегічної інновації, нелінійності розвитку та інституційної реконфігурації. Вона підкреслює, що стратегічний успіх у політиці можливий не лише через нарощування сили, а й через творче конструювання нових рамок взаємодії. У цьому сенсі концепція є важливою для аналізу сучасної дипломатії, регіональних інтеграційних процесів та стратегій середніх держав, які прагнуть посилити свій вплив без прямого вступу в конфлікт з домінантними акторами.

Геополітичне балансування передбачає використання стратегем, коаліцій, дипломатичних і військових інструментів для підтримання стабільності або посилення позицій держави. Тут застосовуються концепції балансу сил, стримування та «м'якої сили».

Ігрові моделі в стратегічному аналізі. Теорія ігор стала важливим інструментом стратегічного моделювання. Класичні приклади: Дилема в'язня – демонструє проблему довіри та кооперації; Біполярне балансування – моделювання суперництва двох центрів сили; Багатосторонні ігри – аналіз

коаліцій і переговорів. Основоположниками є Джон фон Нейман та Оскар Моргенштерн, а також Томас Шеллінг.

Стратегічні моделі використовуються у порівняльній політиці – аналіз реформ, режимів, інституцій; міжнародних відносинах – балансування, стримування, дипломатія; безпекових дослідженнях – сценарії конфліктів, оцінка ризиків; публічній політиці – розробка й оцінка стратегій.

Питання для самостійного опрацювання

1. З'ясуйте, як модель Policy Cycle Гарольда Лассуелла структурує процес стратегічного аналізу? Які переваги й обмеження цієї моделі?
2. Визначте, яким чином концепція “emergent strategy” Генрі Мінцберга змінює уявлення про планування та прогнозування у політиці?
3. Визначте, як модель п'яти сил Портера може бути адаптована для аналізу політичного середовища?
4. Розробіть спрощену карту стратегічних сил (за М. Портером) для аналізу передвиборчої кампанії або державної політики у сфері безпеки.
5. Складіть приклад стратегічної дилеми для багатосторонньої міжнародної кризи, використовуючи інструменти теорії ігор.

Завдання для індивідуальної самостійної роботи

Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 3

Аналіз політичного рішення за моделлю Policy Cycle

Оберіть кейс для аналізу:

1. Заборона TikTok в США (2020-2024);
2. Політика Швеції щодо COVID-19 (2020-2022): унікальна стратегія без локдаунів;
3. Цифровізація держави: проєкт «Дія»;
4. Ваш кейс пов'язаний із науковим дисертаційним дослідженням.

Проаналізуйте політичний процес за 6-ма етапами моделі Policy Cycle:

1. Ідентифікація проблеми (У чому суть проблеми? Хто ініціював її винесення на порядок денний?);
2. Формулювання політики (Які варіанти рішень обговорювалися? Які групи впливали на розробку?);
3. Прийняття рішення: (Хто ухвалював рішення? Яким чином була досягнута легітимність?);
4. Імплементація: (Як реалізувалася політика на практиці?);
5. Оцінювання: (Які результати були досягнуті? Чи є дані/індикатори для оцінки ефективності?);

6. Перегляд або завершення: (Чи була змінена політика? Які висновки були зроблені?);

Формат виконання: (Презентація (6–8 слайдів), або письмовий аналітичний звіт (2–3 сторінки)).

Практичне заняття

Питання для обговорення

1. Поясніть відмінності стратегічного аналізу від інших типів політичного аналізу (описового, емпіричного, нормативного)?
2. Як модель Цикл політичного процесу (Policy Cycle) (Г. Лассуелл, П. Сабатьє) структурує політичний процес?
3. Яким чином концепція управління ризиками та ідея антикрихкості впливають на стратегічне планування у політиці?
4. Як класичні бізнес-моделі (модель Портера, emergent strategy Мінцберга, Blue Ocean Strategy) адаптуються до політичного аналізу?
5. Яку аналітичну цінність мають ігрові моделі (дилема в'язня, теорія ігор) у поясненні стратегічної поведінки політичних акторів?
6. Які підходи до стратегічного аналізу найкраще працюють у сфері безпеки, міжнародних відносин або порівняльної політики?

Література до теми

1. Allison G. T. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. New York: Longman, 1999. 416 p.
2. George A. L., Bennett A. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press, 2005. 331 p.
3. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Shift: Beyond Competing – Proven Steps to Inspire Confidence and Seize New Growth*. NY: *Hachette Books*, 2017. 336 p.
4. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant*. Boston: Harvard Business School Press, 2005. 240 p.
5. Lasswell H. D. *The Decision Process: Seven Categories of Functional Analysis*. College Park: University of Maryland Press, 1956. 120 p.
6. Mintzberg H. *The Rise and Fall of Strategic Planning*. NY: Free Press, 1994. 458 p.
7. Mintzberg H., Ahlstrand B., Lampel J. *Strategy Safari: A Guided Tour Through the Wilds of Strategic Management*. NY: Free Press, 1998. 406 p.
8. Neumann J., Morgenstern O. *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton: Princeton University Press, 1944. 625 p.

9. Porter M. E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press, 1980. 396 p.
10. Sabatier P. A., Weible C. M. (eds.). *Theories of the Policy Process*. Boulder, CO: Westview Press, 2014. 336 p.
11. Schelling T. C. *The Strategy of Conflict*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960. 296 p.
12. Simon H. A. *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations*. New York: Free Press, 1997. 320 p.
13. Taleb N. N. *Antifragile: Things That Gain from Disorder*. New York: Random House, 2012. 544 p.
14. Waltz K. N. *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1979. 251 p.
15. Wendt A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 304 p.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ : ІНСТРУМЕНТИ, КЕЙСИ, СИМУЛЯЦІЇ

ТЕМА 4

ІНСТРУМЕНТАРІЙ СТРАТЕГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ

На тему відведено за програмою 2 години лекцій, 2 години практичних занять, 5 годин самостійних занять і 7 годин індивідуальної роботи

Основні теоретичні засади

Стратегічне моделювання і прогнозування в політичній науці – це комплекс методів, спрямованих на аналіз складних процесів влади, інтересів і взаємодій з метою пояснення, передбачення та проєктування майбутніх політичних траєкторій. На відміну від описового аналізу, стратегічний інструментарій орієнтований на довгострокову перспективу, невизначеність і багатоваріантність розвитку подій.

Інструменти стратегічного моделювання умовно поділяються на чотири групи:

- (1) Аналітичні (SWOT, PESTEL, GAP-аналіз, дерево проблем і цілей);
- (2) Обчислювальні (системна динаміка, агентне моделювання, алгоритмічні прогнози);
- (3) Сценарні (форсайт, побудова альтернативних сценаріїв);
- (4) Візуалізаційні (мережевий аналіз, GIS-картографування).

Таке розмежування дозволяє поєднати якісні й кількісні підходи. Для розуміння комплексності стратегічного аналізу є роботи Питера Сабатьє, спеціаліста по державному управлінню. Цей автор розробив моделі коаліційного захисту (ACF), теорія прийняття рішень.

Методи ситуаційного аналізу. SWOT-аналіз дозволяє виявити внутрішні сильні й слабкі сторони та зовнішні можливості й загрози. PESTEL структурує макросередовище за політичними, економічними, соціальними, технологічними, екологічними та правовими чинниками. GAP-аналіз допомагає визначити розрив між поточним станом і стратегічною метою. Дерево проблем і цілей дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки. Ці методи доцільно використовувати як початкову фазу стратегічного проєктування. Методологічне підґрунтя для такого підходу можна знайти у працях Майкла Портера щодо конкурентного аналізу та структурного середовища.

Методологія політичного прогнозування. Політичне прогнозування має різні горизонти: короткостроковий (оперативний), середньостроковий (політичний цикл) і довгостроковий (структурні трансформації). Серед методів

прогнозування: Експертне оцінювання – метод Делфі (анонімні раунди експертних оцінок з метою досягнення консенсусу); Форсайт (довгострокове бачення альтернатив майбутнього); Моніторинг трендів (аналіз структурних зрушень); Сценарний аналіз (побудова інерційних, кризових і трансформаційних моделей розвитку). Сценарний підхід активно застосовувався в стратегічному плануванні безпеки та міжнародних відносин. Для глибшого вивчення рекомендовано роботи Германа Кана, розробника методу стратегічного аналізу та сценарного планування, які застосовувались в політиці оборони та прогнозування майбутнього.

Системна динаміка. Інструменти системної динаміки, розроблені Джеєм Форрестером (який заклав основи моделювання складних соціальних та економічних систем), передбачають використання діаграм причинно-наслідкових зв'язків та моделей запасів і потоків. У політиці ці інструменти застосовуються для моделювання соціальних криз, реформ, демографічної політики.

Агентне моделювання політики передбачає створення віртуальних «агентів» (держав, партій, виборців), які діють за визначеними правилами та взаємодіють у середовищі. Такий підхід дозволяє дослідити, як мікрорівневі рішення формують макрополітичні ефекти. Його переваги – можливість тестування альтернатив і виявлення нелінійних ефектів; обмеження – спрощення поведінкових припущень. Платформа NetLogo широко використовується для навчального моделювання. Це програмне середовище моделювання розроблене для дослідження складних систем в природничих та соціальних науках, створене в 1999 році Урі Віленським.

Використання NLP та алгоритмічного аналізу. Сучасна політична аналітика активно використовує Natural Language Processing для аналізу політичної риторики, наративів і фреймінгу. Аналіз тональності, тематичне моделювання, виявлення дискурсивних патернів дозволяють прогнозувати політичну мобілізацію та ризики нестабільності.

Big data та алгоритмічні моделі застосовуються для передбачення протестної активності, виборчих результатів, інформаційних кампаній. Проте вони потребують валідації та врахування етичних аспектів.

Стратегії політичної мобілізації. Моделювання стратегій мобілізації охоплює: електоральні кампанії; протестні рухи; цифрову мобілізацію через соціальні мережі. Вагомий теоретичний внесок у розуміння мобілізаційних процесів зробив Сідні Г. Тарроу – один із провідних дослідників соціальних рухів. Він розробив концепцію «структури політичних можливостей», відповідно до якої інституційні умови – відкритість політичної системи, наявність союзників, рівень репресивності держави – визначають масштаби й

динаміку мобілізації. Спільно з Дугом МакАдамом і Чарльзом Тіллі, Тарроу запропонував процесуальний підхід до аналізу колективної дії, що дозволяє моделювати цикли протестної активності та трансформацію форм участі.

Таким чином, у стратегічному аналізі мобілізаційні стратегії розглядаються не лише як інструмент політичної боротьби, а як результат взаємодії акторів із структурними можливостями та обмеженнями політичного середовища. Це дозволяє прогнозувати інтенсивність протестів, ефективність виборчих кампаній та вплив цифрових мереж на політичну динаміку.

Візуалізація політичних мереж. Мережевий аналіз у політиці дозволяє досліджувати структуру взаємодій між акторами – партіями, політиками, групами інтересів, державами чи міжнародними організаціями. Він дає змогу визначити центральність акторів (хто має найбільший вплив), щільність зв'язків (рівень інтегрованості мережі), кластеризацію (формування коаліцій або блоків) та посередницьку роль окремих суб'єктів (brokerage). Для цього використовуються спеціалізовані програмні інструменти: **Gephi** від фр. *Graph Exploration and Manipulation Platform*) – програмна платформа для візуалізації та аналізу мереж. Вона дозволяє будувати графи взаємодій, розраховувати показники центральності (degree, betweenness, eigenvector centrality), виявляти спільноти та візуально відображати структуру політичних зв'язків. У політиці Gephi застосовується для аналізу парламентських коаліцій, мереж лобістського впливу, взаємодії акторів у соціальних мережах, а також для дослідження інформаційних кампаній.

Rajek (словен. *nauk*) – програмне забезпечення для аналізу великих мережевих структур. Воно особливо ефективне для обробки масштабних політичних даних, таких як міжнародні альянси, фінансові зв'язки між політичними донорами, мережі міжнародних організацій. Rajek використовується для математичного аналізу складних графів та моделювання структурної стабільності мереж.

Окрім мережевої візуалізації, у стратегічному аналізі активно застосовуються *GIS-технології* (Geographic Information Systems – геоінформаційні системи). Це інструменти просторового аналізу, які дозволяють поєднувати політичні дані з географічною інформацією.

У політичній практиці GIS використовуються для картографування геополітичних зон впливу; аналізу територіальних конфліктів і «гарячих точок»; відстеження міграційних потоків; дослідження електоральної географії; планування безпекових стратегій.

Таким чином, візуалізація політичних мереж і просторовий аналіз дозволяють не лише описувати політичну структуру, а й стратегічно виявляти центри сили, потенційні конфліктні вузли та можливості для коаліційної

взаємодії. Це перетворює абстрактні політичні процеси на вимірювані та наочно представлені моделі, що підсилює якість стратегічного прогнозування.

Наративи та фреймінг. Роль наративів у стратегічному моделюванні ґрунтується на припущенні, що політична реальність не лише відображається, а й конструюється через смисли, інтерпретації та символічні структури. Одним із засновників наративного підходу в соціальних науках вважається Пол Рікер, який показав, як розповідь структурує історичний досвід і політичну пам'ять. У міжнародних відносинах поняття стратегічних наративів систематизували Алістер Міскімон, Бен О'Лафлін та Лора Розелл. Вони довели, що держави формують наративи системи, ідентичності та політики для легітимації своїх дій на міжнародній арені.

Теорія фреймінгу пояснює, як інтерпретаційні рамки впливають на сприйняття подій та ухвалення рішень. Ірвінг Гофман описав механізми організації досвіду через когнітивні схеми. У політичній комунікації значний внесок зробили Роберт Ентман та Джордж Лейкофф, який показав, як мовні рамки структурують політичні дебати в США.

Емпіричні дослідження демонструють, що зміна фрейму здатна суттєво трансформувати громадську думку. Наприклад, дослідження Шанто Айенгара (у книзі *«Is Anyone Responsible?»*, 1991) показало, що епізодичне або тематичне подання новин змінює атрибуцію відповідальності громадян. У сфері міжнародної безпеки аналіз стратегічних наративів використовувався для дослідження легітимації військових операцій, санкційної політики та інтеграційних процесів у ЄС.

У цифрову добу стратегічні наративи формуються з використанням аналізу великих масивів даних і штучного інтелекту. Методи NLP (Natural Language Processing) дозволяють виявляти домінантні фрейми в соціальних медіа, аналізувати емоційне забарвлення повідомлень, відстежувати поширення дезінформаційних сюжетів. Емпірично це застосовується у моніторингу виборчих кампаній, виявленні бот-мереж, дослідженні інформаційних операцій та прогнозуванні протестної активності.

Практичне застосування у стратегічному моделюванні полягає у формуванні узгодженого державного стратегічного наративу; тестуванні альтернативних комунікаційних сценаріїв; оцінюванні резонансу політичних меседжів у різних аудиторіях; інтеграції аналізу фреймів у системи раннього попередження про політичну нестабільність.

Таким чином, наративи та фреймінг виступають не лише інструментами політичної комунікації, а й повноцінними змінними стратегічного аналізу, що дозволяють поєднати когнітивний, дискурсивний і технологічний виміри сучасної політики.

Цифрові симулятори та аналітичні платформи у стратегічному моделюванні. Сучасне стратегічне моделювання дедалі більше спирається на цифрові симулятори, які дозволяють відтворювати складні політичні процеси, тестувати альтернативні сценарії та оцінювати наслідки управлінських рішень.

NetLogo – середовище для агентного моделювання, розроблене під керівництвом Урі Віленського. Воно дозволяє створювати моделі, у яких окремі «агенти» (виборці, протестувальники, держави, організації) взаємодіють за заданими правилами. У політичному аналізі NetLogo використовується для моделювання: поширення протестної мобілізації; електоральної поведінки; дифузії політичних ідей у соціальних мережах; ескалації конфліктів у багатоакторному середовищі. Наприклад, можна змоделювати, як зміна рівня репресивності держави впливає на швидкість радикалізації протесту або як інформаційні «каскади» формують масову підтримку певного кандидата.

Vensim – програмне забезпечення для системної динаміки, що реалізує підхід Джея Форрестера. Воно дозволяє будувати causal loop diagrams (діаграми причинно-наслідкових зв'язків) і stock-and-flow моделі (моделі запасів і потоків). У політичному контексті Vensim застосовується для: моделювання демографічних тенденцій і їхнього впливу на соціальну політику; аналізу бюджетної стабільності; прогнозування наслідків санкційної політики; – оцінки довгострокових ефектів реформ. Наприклад, можна змоделювати взаємозв'язок між економічним спадом, рівнем безробіття, соціальним невдоволенням і політичною нестабільністю.

PolicyLab – узагальнена назва платформ для аналітичного моделювання публічної політики (policy simulation environments), що використовуються в університетських та урядових аналітичних центрах. Такі інструменти дозволяють тестувати варіанти регуляторних рішень, оцінювати вплив політики на різні групи населення та здійснювати evidence-based policy design. У практиці публічного управління вони застосовуються для аналізу освітньої, міграційної, кліматичної політики, а також для розробки антикризових стратегій.

Gephi –платформа для мережевого аналізу, що дозволяє виявляти структуру політичних коаліцій, центри впливу та інформаційні кластери. У політичній практиці Gephi застосовується для аналізу парламентських голосувань; дослідження лобістських мереж; виявлення бот-мереж у соціальних медіа; картографування міжнародних альянсів. Наприклад, мережевий аналіз може показати, які депутати виступають «мостами» між політичними фракціями або які акаунти є ключовими ретрансляторами політичних меседжів.

Застосування цифрових симуляторів підвищує точність та обґрунтованість стратегічного аналізу, оскільки дозволяє працювати з великими масивами даних;

тестувати альтернативні сценарії без ризику реальних втрат; виявляти нелінійні ефекти та приховані взаємозв'язки; інтегрувати кількісні й якісні методи.

Водночас ефективне використання цих інструментів потребує методологічної підготовки: розуміння теорії складних систем, принципів формалізації політичних процесів, навичок роботи з даними та критичної інтерпретації результатів. Без належної теоретичної рамки навіть найскладніші моделі можуть продукувати хибні висновки. Саме тому цифрові симулятори мають розглядатися як інструменти підтримки стратегічного мислення, а не як його заміна.

Переваги та обмеження стратегічних інструментів. Переваги: структурованість, можливість тестування альтернатив, інтеграція даних. Обмеження: залежність від вихідних припущень, ризик надмірної технократизації, складність валідації.

Стратегічне моделювання не замінює політичного рішення, а лише забезпечує аналітичну основу для нього. Ефективність інструментів визначається їхньою адаптивністю до контексту та здатністю враховувати невизначеність.

Питання для самостійного опрацювання

1. Моделювання політичної нестабільності та радикалізації. Алгоритмічні моделі протестів, повстань, колапсів режимів. Моделювання циклів політичної нестабільності (*на основі Теди Роберта Гарра, Чарльза Тіллі, Джеймса Голдстоуна*).
2. Алгоритмічне та big data-моделювання в політиці. Політичні дані як ресурс стратегічного аналізу. Використання машинного навчання для передбачення політичних подій. GPT, LLM та генеративні ШІ в політичних стратегіях (*етика, ризики, маніпуляції*).
3. Визначте методологічну суть інструментів: SWOT, PESTEL, GAP-аналізу, дерева проблем/цілей.
4. Проведіть порівняльний аналіз платформ NetLogo, Vensim, Gephi, PolicyLab – можливості, обмеження, сфери застосування

Завдання для індивідуальної самостійної роботи

Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 4 (Оберіть два завдання для опрацювання та презентації)

1. **Проведіть SWOT-аналіз для обраної політичної ініціативи (національної або міжнародної).** (Оцініть сильні/слабкі сторони, можливості та загрози. Представте у форматі таблиці + короткий висновок про політичну життєздатність ініціативи).

2. Побудуйте PESTEL-модель для аналізу середовища, в якому діє певна політична партія або рух (обрати національний або міжнародний приклад). Визначте ключові фактори політичного, економічного, соціального, технологічного, екологічного та правового впливу.
3. Використовуючи програму NetLogo або Vensim, змодельуйте взаємодію політичних агентів у рамках конфліктної ситуації (вибори, протест, зовнішнє втручання). Поясніть логіку взаємодії агентів, параметри, результат симуляції.
4. Проведіть mini-Delphi-опитування (3–5 експертів або однокурсників) на тему прогнозу політичної ситуації в певному регіоні або питанні. Складіть анкету, проведіть два раунди, зробіть висновки про рівень консенсусу.
5. Завантажте текст політичної промови/передвиборчої програми і проаналізуйте її за допомогою інструментів NLP (наприклад, LIWC, Voyant Tools або ChatGPT). Визначте основні фрейми, емоційні індикатори, частотність тем. Поясніть, як ці наративи впливають на стратегічне позиціонування актора.

Практичне заняття

Питання для обговорення

1. Які групи інструментів стратегічного моделювання є найдоцільнішими для аналізу політичної кризи? *(Порівняння аналітичних, сценарних та агентних підходів)?*
2. Визначте відмінність між форсайтом та сценарним прогнозуванням *(Проаналізувати методологічні рамки, застосування і ризики).*
3. Як діаграми причинно-наслідкових зв'язків та каузальні діаграми з петлями зворотного зв'язку (Дж. Форрестер) можуть бути використані для моделювання політичної реформи *(Розглянути причинно-наслідкові цикли та вплив затримок)?*
4. Поясніть в чому полягає сила та обмеження методу Делфі у прогнозуванні політичних змін? *(Оцінити роль експертного консенсусу і ризик «колективного упередження»).*
5. Яку роль відіграє візуалізація політичних мереж (Gephi (інструмент для візуалізації графів), Pajek (система аналізу великих мереж)) у виявленні ключових акторів? *(Розглянути приклади з міжнародної політики, аналізувати метрики: degree centrality, betweenness тощо).*

Література до теми

1. Barlas Y. *System Dynamics: Systemic Feedback Modeling for Policy Analysis*. London: Springer, 1996. 272 p.
2. Bonabeau E. *Agent-Based Modeling: Methods and Techniques for Simulating Human Systems*. Proceedings of the National Academy of Sciences, 2002. Vol. 99, Issue Suppl. 3, pp. 7280–7287.
3. Cherven K. *Network Graph Analysis and Visualization with Gephi*. Birmingham: Packt Publishing, 2013. 116 p.
4. Entman R. M. *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*. Journal of Communication, 1993. Vol. 43, Issue 4, pp. 51–58.
5. Fiddaman T. *Introduction to System Dynamics Using Vensim* (tutorial manual). Ventana Systems, Inc., 2022. 96 p.
6. Forrester J. W. *Industrial Dynamics*. Cambridge, MA: MIT Press, 1961. 464 p.
7. García J. M. *System Dynamics Modelling with Vensim: A Quick Guide to Building Causal Loops and Stock-and-Flow Diagrams*. Independently published, 2018. 288 p.
8. Iyengar S. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press, 1991. 320 p.
9. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Shift: Beyond Competing – Proven Steps to Inspire Confidence and Seize New Growth*. NY: Hachette Books, 2017. 320 p.
10. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant*. Boston: Harvard Business School Press, 2005. 286 p.
11. Lakoff G. *Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing, 2004. 256 p.
12. Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. London: Routledge, 2013. 256 p.
13. Newman M. E. J. *Networks: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 720 p.
14. Ricoeur P. *Temps et récit*. Paris: Seuil, 1983–1985. 3 vols.
15. Tarrow S. G. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 432 p.
16. Wilensky U., Rand W. *An Introduction to Agent-Based Modeling: Modeling Natural, Social, and Engineered Complex Systems with NetLogo*. Cambridge, MA: MIT Press, 2015. 504 p.

ТЕМА 5

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ: КЕЙСИ

На тему відведено за програмою 2 години лекцій, 2 години практичних занять, 5 годин самостійних занять і 7 годин індивідуальної роботи

Основні теоретичні засади

Стратегічний аналіз у політиці досягає своєї повноти саме через кейс-аналіз – дослідження реальних подій, рішень та політичних трансформацій із метою виділення закономірностей, факторів успішності та ризиків. Кейси дозволяють поєднувати теорію, методи моделювання та прогнозування з практичним досвідом, надаючи слухачам можливість оцінити ефективність стратегічних рішень у різних контекстах.

Стратегії безпеки та міжнародної інтеграції. Один із класичних прикладів стратегічного аналізу – розгортання НАТО у Східній Європі після завершення Холодної війни. Аналіз кейсу включає: оцінку політичного та військового балансу сил; виявлення стратегічних ризиків для країн-членів і партнерів; прогнозування наслідків інтеграції для регіональної безпеки; моделювання реакцій РФ на розширення альянсу.

Інший приклад – енергетична стратегія ЄС, що передбачає формування незалежності від зовнішніх джерел енергоресурсів, розвиток відновлюваної енергетики та створення регіональних ринків. Кейс-аналіз дозволяє виявити взаємозв'язок енергетичних рішень із зовнішньополітичною стратегією, економічною безпекою та кліматичними зобов'язаннями.

Моделювання процесу європейської інтеграції демонструє, як держави координують політику у сфері торгівлі, регуляторної гармонізації та безпеки, одночасно оцінюючи ризики – від політичних криз до економічної нестабільності.

Стратегічні кейси сталого розвитку. Європейський зелений курс (European Green Deal) – приклад використання стратегічного аналізу для трансформації політичного мислення та впровадження сталого розвитку. Кейс включає: формування інтегрованих політик (екологія, енергетика, інновації); моделювання економічних та соціальних наслідків; використання сценарного підходу для прогнозування впливу на окремі сектори та держави; адаптацію стратегій у відповідь на кризові ситуації (COVID-19, енергетичні шоки).

Стратегії кризового управління. Кейси пандемії COVID-19, війни в Україні та кліматичної політики демонструють необхідність гнучкого стратегічного аналізу у ситуаціях високої невизначеності. Стратегічне моделювання включає: швидку оцінку ризиків; побудову альтернативних

сценаріїв; визначення точок втручання та ресурсів; аналіз комунікаційної ефективності стратегій уряду.

Особливо важливий підхід із використанням інструментів прогнозування та симуляторів (NetLogo, Vensim, PolicyLab) для оцінки реакції населення, електоральних процесів та ефективності заходів.

Стратегії в авторитарних і демократичних системах. Стратегічний аналіз кейсів політичного виживання авторитарних режимів дозволяє зрозуміти: механізми репресій, кооптації та легітимації; баланс між використанням сили та інституційними механізмами; адаптивність стратегій до зовнішніх і внутрішніх змін. У демократичних системах кейс-аналіз зосереджується на виборчих кампаніях, коаліційних переговорах, публічній комунікації та кризовому управлінні.

Геополітичні стратегії та страхування в умовах багатопolarity. Держави у багатопolarityному середовищі прагнуть зменшити ризики від надмірної залежності від одного великого гравця (наприклад, США чи Китай). Вони використовують комбінацію стратегічних альянсів, дипломатичних балансів та економічних угод. Стратегія страхування в умовах багатопolarityності передбачає гнучку адаптацію до змін у глобальному балансі сил, водночас не прив'язуючись до однієї коаліції чи блоку. Моделювання глобального стратегічного балансування Китаю, США та Індії дозволяє оцінювати створення стратегем у багатопolarityному середовищі; адаптивні стратегії держав у «багатопolarityне хеджування»; конкуренцію наративів у міжнародній політиці; використання дипломатичних, економічних і військових інструментів для досягнення цілей.

Крос-національний аналіз стратегічного планування. Аналіз стратегій Південної Кореї, Ізраїлю, Сінгапуру та США показує різні підходи до державного планування та мобілізації ресурсів; прогнозування ризиків; формування інституційної стійкості та зовнішньополітичної адаптивності. Країни по-різному організовують координацію між урядовими структурами, приватним сектором та громадянським суспільством. Так, Сінгапур активно застосовує централізоване планування економічних і технологічних стратегій, водночас Південна Корея поєднує державне регулювання з стимулюванням корпоративних конгломератів для досягнення національних цілей.

В США стратегічне планування орієнтоване на аналітичні центри та сценарний підхід до національної безпеки і економіки. Ізраїль приділяє увагу адаптації до постійних військово-політичних загроз, використовуючи агентне моделювання та оперативні прогнози для забезпечення безпеки.

В усіх кейсах підкреслюється важливість гнучких інституційних структур та механізмів швидкої реакції на зміни в глобальному середовищі. Південна

Корея та Сінгапур активно інвестують у технології та освітні програми для підвищення адаптивності суспільства, Ізраїль формує високий рівень координації між військовими, розвідувальними та цивільними структурами, США поєднують багаторівневий дипломатичний апарат із фінансово-економічними механізмами впливу.

Крос-національний аналіз показує, що успішність стратегічного планування залежить не лише від ресурсів чи технологій, а й від здатності держав поєднувати централізоване управління, адаптивні інституції та ефективні механізми прогнозування ризиків у конкретному політичному та геополітичному контексті.

Успішність стратегій визначається поєднанням прогнозування, сценарного моделювання та гнучкої реалізації. Критичними факторами є правильна оцінка ризиків, ефективна комунікація, адаптивність інституцій, використання технологій моделювання. Провали стратегій часто пов'язані з недооцінкою зовнішніх чинників, поганою координацією акторів та непрогнозованими кризами.

Питання для самостійного опрацювання

1. SWOT-аналіз стратегії (*вибір здобувача згідно з його науковими інтересами*) визначте сильні сторони, слабкості, можливості й загрози для України в контексті інтеграції.
2. Побудуйте сценарії стратегічного розвитку (*вибір здобувача згідно з його науковими інтересами*) на 10 років уперед (мінімум 2 сценарії: ескалаційний і деескалаційний).
3. Проаналізуйте кейс стратегічного прогнозування виборів у будь-який рік після 2000 (*держава на вибір здобувача*) – які інструменти та моделі були використані?
4. Порівняльне стратегічне моделювання: як держава Х та держава Y реалізували довгострокові національні стратегії модернізації? Які фактори забезпечили результат?
5. Створіть ігрову модель дилеми для стратегем Китаю, США й Індії у трикутнику Indo-Pacific – визначте інтереси, ризики, можливі результати для кожного гравця.

Завдання для індивідуальної самостійної роботи

Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 5

Стратегічний аналіз політичного кейсу: моделювання, інструменти, сценарії, висновки

Обрати кейс (*Наведені можливі варіанти. Вітаються пропозиції здобувачів, які пов'язані із науковою темою*):

- Зелений курс як стратегія трансформації політики ЄС.
- Політика НАТО щодо Східної Європи (після 2014 року).
- Стратегія політичного виживання у Венесуелі (Мадуро).
- Виборча стратегія Джо Байдена (2020).
- Інформаційно-комунікаційна стратегія України у період війни (2022–2024).
- Стратегія «одного поясу – одного шляху» Китаю.
- Пандемія COVID-19: як Ізраїль або Південна Корея реалізували кризову стратегію.
- Стратегія міжнародного енергетичного тиску РФ у 2021–2023 рр.

План роботи:

1. Провести аналіз контексту: геополітичного, економічного, соціального, інформаційного.
2. Побудувати SWOT або PESTEL-аналіз кейсу.
3. Сформувати сценарії розвитку подій (оптимістичний, песимістичний, базовий).
4. Застосувати один з інструментів стратегічного моделювання:
 - causal loop diagram (діаграма причинно-наслідкових зв'язків),
 - stock & flow model (модель запасів і потоків),
 - сценарне моделювання,
 - дилема в'язня / геополітична гра.
5. Надати висновки щодо ефективності реалізованої/запланованої стратегії та запропонувати альтернативу.
6. Оформити результати у вигляді короткого аналітичного звіту (до 10 сторінок) або презентації (до 15 слайдів).

Практичне заняття

Питання для обговорення

1. Ключові фактори, що зумовлюють успішність або провал стратегічних рішень у політиці.
2. Вибір стратегічних підходів в кризовому управлінні: критерії, приклади.
3. Особливості політичного прогнозування в авторитарних та демократичних системах. Техніки моделювання стратегій репресій, кооптації та легітимації.
4. Геополітичні стратегії: моделювання впливу, балансування інтересів, створення стратегем у багатополярному середовищі.

5. Дослідження глобального стратегічного балансування: багатополярне хеджування, адаптивні стратегії та конкуренція наративів.
6. Крос-національний аналіз стратегічного планування.

Література до теми

1. Allison G. T., Zelikow P. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. 2nd ed. NY: Longman, 1999. 528 p.
2. Forrester J. W. *Industrial Dynamics*. Cambridge, MA: MIT Press, 1961. 464 p.
3. George A. L., Bennett A. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press, 2005. 456 p.
4. George A., Bennett A. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press, 2005. 488 p.
5. Helbing D. *Social Self-Organization: Agent-Based Simulations and Experiments to Study Emergent Social Behavior*. Berlin: Springer, 2012. 288 p.
6. Huntington S. P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. NY: Simon & Schuster, 1996. 368 p.
7. Iyengar S. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press, 1991. 320 p.
8. Khanna P. *The Future is Asian: Commerce, Conflict, and Culture in the 21st Century*. NY: Simon & Schuster, 2019. 464 p.
9. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Shift: Beyond Competing – Proven Steps to Inspire Confidence and Seize New Growth*. NY: Hachette Books, 2017. 336 p.
10. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant*. Boston: Harvard Business School Press, 2005. 286 p.
11. Luttwak E. N. *Strategy: The Logic of War and Peace*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001. 384 p.
12. Mintzberg H. *The Rise and Fall of Strategic Planning*. NY: Free Press, 1994. 464 p.
13. Mintzberg H., Ahlstrand B., Lampel J. *Strategy Safari: A Guided Tour Through the Wilds of Strategic Management*. NY: Free Press, 2005. 432 p.
14. Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. NY: Public Affairs, 2004. 312 p.
15. Porter M. E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. NY: Free Press, 1980. 396 p.
16. Roselle L., Miskimmon A., O'Loughlin B. *Strategic Narratives in Statecraft: Communication Power and the New World Order*. London: Routledge, 2013. 256 p.

17. Sabatier P. A. *Theories of the Policy Process*. 3rd ed. Boulder, CO: Westview Press, 2014. 528 p.
18. Tarrow S. G. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 432 p.
19. Tarrow S. G. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 312 p.
20. Waltz K. N. *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1979. 251 p.

ТЕМА 6

СИМУЛЯЦІЇ ТА СЦЕНАРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ПОЛІТИЦІ

На тему відведено за програмою 2 години лекцій, 2 години практичних занять,
5 годин самостійних занять і 7 годин індивідуальної роботи

Основні теоретичні засади

Стратегічне мислення як когнітивно-соціальна навичка. Стратегічне мислення – це здатність аналізувати складні політичні ситуації, прогнозувати розвиток подій та ухвалювати рішення з урахуванням взаємодії багатьох акторів. Воно поєднує когнітивні процеси (логіка, оцінка ризиків, моделювання наслідків) та соціальні навички (комунікація, узгодження дій, координація ресурсів).

У сучасних підходах велике значення надається нейрополітиці та когнітивному стратегуванню. Вони базуються на психолого-поведінкових моделях прийняття рішень: (1) Теорія емоційних фреймів пояснює, як емоційне сприйняття формує політичні преференції та вибір стратегії. (2) Теорія когнітивної узгодженості допомагає зрозуміти, як актори інтегрують нову інформацію з існуючими переконаннями. (3) Поведенкові моделі демонструють, як когнітивні упередження, обмежена раціональність і сприйняття ризику впливають на політичні рішення. Ці теоретичні основи важливі для побудови симуляцій, адже вони дозволяють враховувати психологічні фактори та поведінкові закономірності у моделюванні дій політичних акторів.

Види симуляцій у політиці. У політичному аналізі симуляції виступають ключовим інструментом розвитку стратегічного мислення та перевірки моделей політичної поведінки в умовах невизначеності. Вони дозволяють «приміряти» ролі акторів, моделювати взаємодії та оцінювати наслідки рішень у контрольованому середовищі. Основні види симуляцій включають рольові ігри, агентне моделювання та багатоваріантне сценарне тестування, кожен із яких має власну методологію та сфери застосування.

Рольові ігри (role-playing simulations) відтворюють процес ухвалення рішень у політичних, дипломатичних чи кризових ситуаціях. Учасники беруть на себе ролі держав, організацій або політичних лідерів, що дозволяє на практиці відпрацювати комунікацію, координацію та переговорні стратегії. Приклади включають моделювання міжнародних кліматичних переговорів, виборчих кампаній або конфліктних ситуацій. Мета рольових ігор – розвиток стратегічного мислення через емпатичне розуміння позицій різних акторів і наслідків їхніх рішень.

Агентне моделювання (agent-based modeling) передбачає створення цифрових моделей, де кожен агент володіє власними правилами поведінки та взаємодіє з іншими агентами і середовищем. Такі симуляції дозволяють відстежувати emergent patterns – несподівані тенденції, що виникають із сукупності локальних взаємодій. Інструменти для агентного моделювання включають NetLogo, GAMA, Repast та PolicyLab. Застосування охоплює оцінку політичної стабільності, моделювання електоральних процесів, прогнозування результатів реформ або розвиток сценаріїв конфліктів. Агентні моделі ефективні для дослідження складних систем, де традиційні аналітичні підходи не дозволяють врахувати взаємозалежності акторів.

Багатоваріантне сценарне тестування (scenario analysis) спрямоване на побудову альтернативних траєкторій розвитку подій з метою оцінки ризиків і можливостей. Методологія передбачає визначення ключових параметрів політичного середовища, набору альтернативних рішень та потенційних результатів. Цей підхід широко застосовується для стратегічного планування, оцінки енергетичної безпеки, міжнародного балансування сил або кризового управління. Наприклад, сценарне тестування використовують для аналізу наслідків енергетичних стратегій ЄС, стратегічного балансування у Індो-Тихоокеанському регіоні та реакцій держав на глобальні кризи, такі як пандемія COVID-19.

Об'єднуючи всі три види симуляцій, політичні аналітики отримують комплексний інструментарій: рольові ігри формують навички ухвалення рішень і комунікації, агентне моделювання дозволяє відстежувати складні взаємодії та emergent patterns, а багатоваріантне сценарне тестування допомагає оцінювати стратегічні ризики та формувати адаптивні політичні стратегії. Усі ці методи підсилюють якість прогнозування та дозволяють державним і неурядовим акторам приймати обґрунтовані стратегічні рішення у складних і непередбачуваних умовах.

Для створення адекватних симуляцій необхідно:

1. Визначити акторів: держави, партії, інституції, неурядові організації;

2. Встановити параметри середовища: економічні, соціальні, технологічні, геополітичні фактори;
3. Сформулювати правила взаємодії: як актори реагують на стимули, обмеження, інформаційний потік;
4. Застосувати інструменти моделювання: діаграм причинно-наслідкових зв'язків, моделі запасов и потоків, агентне моделювання, ігрові симуляції.

Правильна постановка моделі дозволяє відтворити динаміку складних систем, включаючи непередбачувані події та виникаючі закономірності, що не закладені у первинні правила.

Цифрові симулятори та навчальні платформи: NetLogo – агентне моделювання поведінки акторів; дозволяє моделювати електоральні кампанії, протести, коаліції. GAMA – моделювання складних просторів із великою кількістю агентів, включаючи міграційні та геополітичні сценарії. Repast – моделювання на основі агентів із підтримкою даних реального часу. PolicyLab – аналітичні симуляції для публічної політики та кризового управління. Практичне застосування: оцінка реакції населення на політичні рішення, прогнозування ефектів реформ, розробка стратегій комунікацій та безпеки.

Метод ретроспективного прогнозування. Метод «від майбутнього до теперішнього» (backcasting) використовується для побудови стратегій, орієнтованих на бажаний результат. *Його переваги:* дозволяє визначити ключові дії, які необхідно здійснити сьогодні для досягнення цілі; ефективний у кризових або високоневизначених умовах; поєднує сценарне мислення із стратегічним плануванням. *Проблеми та обмеження:* моделі не можуть охопити всі чинники, зокрема непередбачувані події та людські емоції; симуляції повинні враховувати можливі соціальні наслідки, не порушувати права учасників; результати симуляцій впливають на реальні рішення; важливо забезпечити прозорість методології та контроль за використанням моделі.

У політичній сфері симуляції та моделювання знаходять широке практичне застосування. У державному управлінні та стратегічному плануванні вони дозволяють оцінювати ризики, координувати політики та аналізувати можливі сценарії реформ, що підвищує ефективність прийняття рішень. У безпековій політиці моделі використовуються для прогнозування кризових ситуацій, підготовки до конфліктів та оцінки оборонних стратегій, забезпечуючи більш точне планування ресурсів і заходів. Крім того, у сфері виборчих та дипломатичних стратегій симуляції допомагають будувати моделі кампаній, прогнозувати коаліційні сценарії та планувати дипломатичні переговори, що сприяє ефективній адаптації політичних акторів до змінних умов та складних взаємодій на національному й міжнародному рівнях.

Симуляції дозволяють поєднувати теоретичне знання, аналітичні методи та практичний досвід, формуючи у слухачів навички стратегічного мислення, здатність швидко адаптуватися до нових викликів і аналізувати комплексні політичні процеси.

Питання для самостійного опрацювання

1. З'ясуйте, в чому полягає когнітивна специфіка стратегічного мислення в політичному процесі.
2. Визначте, як нейронаука впливає на розуміння та прогнозування політичних рішень.
3. Поясніть, чим відрізняється метод форсайту від ретроспективного прогнозування.
4. Визначте специфіку стратегічного моделювання в публічній політиці («політичний дизайн» проти «стратегічне передбачення». «Дизайн мислення» у політичному консалтингу).

Завдання для індивідуальної самостійної роботи

Індивідуальне навчально-дослідне завдання № 6

Практикум: розробка власної стратегічної моделі політичного процесу Студент має розробити авторську стратегічну модель політичного процесу, яка відображатиме багаторівневу структуру та динамічний характер сучасного політичного простору. Необхідно врахувати взаємодію ключових акторів, інституційних механізмів та зовнішніх факторів у контексті сталого розвитку й соціально-політичної згуртованості. Особливу увагу слід приділити узгодженню цілей, інтересів і ресурсів у межах обраної ситуації або кейсу. Модель має бути візуалізована у вигляді схеми, матриці або графу з коротким поясненням логіки побудови.

Практичне заняття

Питання для обговорення

1. Переваги та недоліки симулятивних підходів порівняно із традиційними формами політичного аналізу.
2. Застосування теорій емоційних фреймів, когнітивної узгодженості та поведінкових моделей у моделюванні політичних рішень.
3. Ефективні симуляційні моделі для аналізу конфліктів, виборів, кризових ситуацій.
4. Технології забезпечення реалістичності, етичності та достовірності моделювання.
5. Потенціал побудови стратегій «від майбутнього до теперішнього».

Література до теми

1. Axelrod R. *The Complexity of Cooperation: Agent-Based Models of Competition and Collaboration*. Princeton: Princeton University Press, 1997. 256 p.
2. Bonabeau E. *Agent-Based Modeling: Methods and Techniques for Simulating Human Systems*. Proceedings of the National Academy of Sciences, 2002. 99(3): 7280–7287.
3. Forrester J. W. *Urban Dynamics*. Cambridge, MA: MIT Press, 1969. 200 p.
4. Gilbert N., Troitzsch K. *Simulation for the Social Scientist*. 2nd ed. Maidenhead: Open University Press, 2005. 288 p.
5. Kahneman D. *Thinking, Fast and Slow*. NY: Farrar, Straus and Giroux, 2011. 512 p.
6. Kahneman D., Tversky A. *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. 210 p.
7. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Shift: Beyond Competing – Proven Steps to Inspire Confidence and Seize New Growth*. NY: Hachette Books, 2017. 368 p.
8. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant*. Boston: Harvard Business School Press, 2005. 256 p.
9. Marcus G. E., Nussbaum M. C. *The Politics of Emotions*. New Haven: Yale University Press, 2016. 320 p.
10. Marcus G., Nussbaum M. *Emotions and Political Judgment*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. 320 p.
11. NetLogo User Manual. Northwestern University, Center for Connected Learning and Computer-Based Modeling, 2022. 412 p.
12. PolicyLab, NetLogo, Vensim, Gephi Manuals and Tutorials (official documentation, 2020–2023).
13. PolicyLab: Simulation Tools for Policy and Governance. Harvard Kennedy School, 2021. 236 p.
14. Railsback S. F., Grimm V. *Agent-Based and Individual-Based Modeling: A Practical Introduction*. Princeton: Princeton University Press, 2011. 356 p.
15. Tesfatsion L., Judd K. L. *Handbook of Computational Economics*, Vol. 2: Agent-Based Computational Economics. Amsterdam: Elsevier, 2006. 560 p.
16. Thaler R. H., Sunstein C. R. *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. New Haven: Yale University Press, 2008. 312 p.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Теоретичні питання

1. Визначення поняття «стратегія» в контексті політичної науки. Відмінності між стратегією, тактикою та програмою.
2. Історична еволюція політичних стратегем від античності до сучасності. Вплив масових комунікацій на формування політичних стратегій у XX столітті.
3. Значення концепцій «жорсткої» та «м'якої» сили в сучасній політиці. Особливості гібридних стратегій у політичних конфліктах XXI століття.
4. Основні школи стратегічного мислення та їхні характеристики. Типологія політичних стратегій за цілями та контекстами застосування.
5. Ознаки ефективної політичної стратегії в умовах трансформації систем. Застосування кейс-методу у навчанні стратегічному мисленню. Методи оцінки та моніторингу ефективності стратегій.
6. Стратегеми «геополітичного балансування» в умовах багатополлярності.
7. Моделювання як інструмент стратегічного аналізу в політичній науці. Характеристика макро-, мезо- та мікрорівнів політичного моделювання.
8. Поняття сценарного аналізу в стратегічному моделюванні. Типологія політичних сценаріїв за рівнем ризику і визначеності.
9. Аналіз акторів у стратегічному моделюванні політичних систем. Агентне моделювання як інструмент аналізу конфліктів.
10. Вплив політичного контексту на технократичні моделі прийняття рішень. Етичні дилеми, пов'язані з використанням моделей у політичних рішеннях.
11. Функції стратегічного моделювання політичних процесів. Методологічні відмінності дедуктивного й індуктивного моделювання.
12. Інструменти цифрового моделювання політичних процесів (NetLogo, Vensim, тощо).
13. Емергентна стратегія та дерево рішень: порівняння підходів до стратегічного планування.
14. Принципи стратегічного планування в політичному сценарному аналізі. Інструменти сценарного підходу: метод Делфі, форсайт-аналіз, моніторинг трендів.
15. Основні характеристики моделі п'яти сил Майкла Портера у політиці.
16. Сутність та застосування стратегії «блакитного океану» в міжнародній політиці.
17. Порівняння системного та інституціонального підходів до моделювання.
18. Теорія ігор як інструмент стратегічного аналізу в політиці. Роль теорії ігор у стратегічному аналізі міждержавних відносин.

19. Принципи побудови симуляцій у політичному аналізі. Значення симуляцій у стратегічному плануванні безпекових рішень.
20. Переваги реляційно-мережевого та агентного моделювання для аналізу політичної динаміки. Застосування SWOT і PESTEL-аналізу.
21. Роль наративів та фреймінгу в стратегічному моделюванні.
22. Стратегії управління ризиками в політичному плануванні: роль стійких інституцій як носіїв стратегічної тривалості
23. Роль інституцій у забезпеченні стратегічної стійкості. Нормативно-правові аспекти стратегічного планування.
24. Сучасні стратегії політичної мобілізації: від виборчих кампаній до цифрового протесту.
25. Політичні стратегії подолання криз і надзвичайних ситуацій.

Практичні питання

1. Проведення SWOT-аналізу політичної стратегії конкретної держави.
2. Побудова PESTEL-аналізу зовнішнього середовища для політичного рішення.
3. Розробка сценаріїв розвитку політичної ситуації у Східній Європі.
4. Побудова дерева рішень для вирішення політичної дилеми (вибір).
5. Застосування методу Делфі для оцінки ймовірності геополітичної ескалації.
6. Створення спрощеної моделі міждержавного конфлікту за допомогою теорії ігор.
7. Аналіз мережевої взаємодії політичних акторів у кризовій ситуації.
8. Побудова політичної карти інтересів у конфлікті за доступ до природних ресурсів.
9. Оцінка ефективності застосованої стратегії ЄС щодо енергетичної безпеки.
10. Моделювання етапів ухвалення рішення в умовах політичної турбулентності.
11. Побудова матриці стратегічних альтернатив для уряду країни, що перебуває в кризі (вибір).
12. Порівняння стратегій політичної стабілізації у Балканських країнах.
13. Аналіз симуляції політичної кампанії із застосуванням цифрових моделей.
14. Моделювання конфліктної взаємодії між двома політичними групами.
15. Розробка власного сценарію поведінки держави у разі агресії сусіда.
16. Візуалізація акторів та інтересів у програмі типу Vensim або NetLogo.
17. Побудова мережевого графу політичних впливів в регіоні Чорного моря.
18. Проведення стратегічного аналізу кейсу війни в Україні 2022 року.
19. Формулювання стратегічної відповіді на інформаційну атаку держави-суперника.

20. Виконання короткої презентації моделі політичного рішення на основі кейс-аналізу.
21. Стратегії Всесвітньої організації торгівлі, ООН, Світового банку як приклади наднаціональних стратегем.
22. Розробка багаторівневої стратегії стримування політичного впливу зовнішнього актора в умовах гібридної загрози.
23. Порівняльний аналіз цифрових інструментів стратегічного моделювання для прогнозування політичної поведінки (наприклад, NetLogo vs Vensim).
24. Створення сценарної матриці розвитку політичного режиму на прикладі конкретної держави (демократизація vs авторитаризація).
25. Розробка кейсу застосування принципів антикрихкості у стратегічному плануванні політичної реформи.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Застосовано два види контролю: поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться під час лекційно-практичних занять, а також під час виконання окремих самостійних (індивідуальних) завдань.

Підсумковий контроль: залік.

Критерії оцінювання

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 балів	Здобувач не бере участь у практичному занятті, є спостерігачем; не виступає, не задає питання; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання апарату і джерел
	2–3 бали	Здобувач іноді бере участь у занятті; ситуативно надає відповіді на прямі запитання; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на заняттях; фрагментарні знання апарату і джерел; показує невміння публічно представляти матеріал
	4–5 балів	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформулювати своє ставлення до проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; здатний публічно представити матеріал
Виконання рефератів за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації	0 балів	Не зараховуються реферати (довіді) та презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет
	1–2 бал	Доповідь та презентація виконані самостійно, проте матеріал представлений описово, висновки формальні, тема не розкрита
	3 бали	Доповіді та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, висновки відповідають на завдання, тема загалом розкрита із незначними прогалинами
	4 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз достатній, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані висновки, тема загалом розкрита, презентація містить посилання на джерела
	5 балів	Доповіді та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, актуальність теми розкрита, правильно визначені об'єкт і предмет, гіпотеза, метод відповідає тематиці

		та задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку сформульовані самостійні судження, підкріплені доказами, презентація містить посилання на джерел
Контрольна робота за зміст. модулями	0 балів	Відповідь на запитання неправильна.,
	10 балів	В контрольній роботі кожного з модулів по 10 запитань: 1 бал за кожен правильну відповідь

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навч. діяльн.	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90–100	A	Зараховано
85–89	B	
75–84	C	
70–74	D	
60–69	E	
35–59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів

Поточний та періодичний контроль						Сума балів	Підсумок
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			100	Залік
T1	T2	T3	T4	T5	T6		
5	5	5	5	5	5		
ІНДЗ 3*5= 15			ІНДЗ 3*8=30				
Контрольна робота (25 балів)							

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВНА

1. Бжезінський Зб. *Велика шахівниця*. пер. Олена Фешовець. Харків : Фабула, 2018. 288 с.
2. Бурдьє П. *Соціальний простір і символічна влада*. Харків: Акта, 1998. 321 с.
3. Кастельс М. *Мережеве суспільство: Епоха інформації. Том 1: Теорія соціальних змін*. Київ: Юніверс, 2000. 487 с.
4. Коч С. В. *Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія*. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
5. Мінцберг Н. *The Rise and Fall of Strategic Planning*. Free Press, 1994. 256 p.
6. Норт Д. *Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки: Основи*. Київ: Дух і літера, 2000. 198 с.
7. Смолянчук В., Бульбенчук С., Манелюк Ю. та ін. *Політичні технології в сучасних владних процесах: навчальний посібник*. Київ: КНЕУ, 2021. 328 с.
8. Узун Ю. В. Поліморфізація політичного простору: структурний аналіз систем. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Серія «Політичні науки». 2022. № 7. С. 10–18.
DOI: 10.31558/2617-0248.2022.7.2
9. Узун Ю. В. Політичний простір: методологічні підходи становлення та розвитку концепту. *Політичне життя*. 2023. № 2. С. 24–33.
DOI: 10.31558/2519-2949.2023.2.4
10. Фуко М. *Наглядати і карати: Народження в'язниці*. Пер. з фр. укр. Я. Винниченка; передмова І. Вакарчука. Київ: Основи, 1998. 432 с.
11. Almond G., Verba S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton: Princeton University Press, 1963. 576 p.
12. Axelrod R. *The Evolution of Cooperation*. Basic Books, 1984. 248 p.
13. Bauman Z. *Globalization: The Human Consequences*. New York: Columbia University Press, 1998. 160 p.
14. Benkler Y. *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. New Haven, CT: Yale University Press, 2006. 515 p.
15. Bernstein S. *Geopolitical Strategy and Politics*. New York: Knopf, 1969. 423 p.
16. Black D. *The Theory of Committees and Elections*. Cambridge University Press, 1958. 280 p.
17. Bourdieu P. *Le sens pratique (The Logic of Practice)*. Translated by Richard Nice. Stanford, CA: Stanford University Press, 1990. 333 p.

18. Bourdieu P. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977. (англ. вид.) 248 p.
19. Bourdieu P. *Social Space and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press, 1990. 333 p.
20. Castells M. *The Information Age: Economy, Society and Culture*. Vol. 3: *End of Millennium*. Oxford: Blackwell Publishers, 1998. 448 p.
21. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. 656 p.
22. Castells M. *The Rise of the Network Society*. Blackwell Publishers, 1996. 592 p.
23. Chadwick A. *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford: Oxford University Press, 2017. 336 p.
24. Deutsch K. *The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control*. New York: Free Press, 1963. 360 p.
25. Dijk J. van. *The Network Society: Social Aspects of New Media*. London: Sage Publications, 2005. 290 p.
26. Easton D. *The Political System: An Inquiry into the State of Political Science*. New York: Alfred A. Knopf, 1953. 320 p.
27. Epstein J. M. *Growing Artificial Societies: Social Science from the Bottom Up*. Brookings Institution Press, 1996. 288 p.
28. Foucault M. *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. New York: Pantheon Books, 1980. 288 p.
29. Foucault M. *Surveiller et punir: Naissance de la prison*. Paris: Gallimard, 1975. 396 p.
30. Giddens A. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley: University of California Press, 1986. 417 p.
31. Habermas J. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Translated by Thomas Burger with Frederick Lawrence. Cambridge, MA: MIT Press, 1989. 301 p.
32. Harvey D. *Spaces of Capital: Towards a Critical Geography*. New York: Routledge, 2001. 428 p.
33. Kaplan R. S., Norton D. P. *The Balanced Scorecard – Measures that Drive Performance*. Harvard Business Review, January – February 1992, pp. 71–79.
34. Keyes R. *The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life*. New York: St. Martin's Press, 2004. 304 p.
35. Kim W. Chan, Mauborgne Renée. *Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant*. Harvard Business School Press, 2005. 240 p.
36. Kissinger H. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster, 1994. 881 p.

37. Koch, S., Uzun, Y. Spatial Imagination In Politics: the Strategic Role of Phantom Borders and Imaginary Territories. *Evropský politický a právní diskurz*, 2024 Volume 11, Issue 6, P. 5–12.
38. Laclau E., Mouffe C. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. Verso, 1985. 245 p.
39. Lasswell H. D. *The Structure and Function of Communication in Society*. In Bryson L. (ed.), *The Communication of Ideas*. Institute for Religious and Social Studies, 1948. pp. 37–51.
40. Lefebvre H. *La production de l'espace*. Paris: Anthropos, 1974. 454 p.
41. Lessig L. *Code and Other Laws of Cyberspace*. New York: Basic Books, 1999. 297 p.
42. Lipset S. M., Rokkan S. *Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments*. New York: Free Press, 1967. Pp. 1–64.
43. Luhmann N. *Social Systems*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1995. 627 p.
44. Mintzberg H. *The Rise and Fall of Strategic Planning*. New York: Free Press, 1994. 256 p.
45. Mozgova M. D., Kriven P. *Political Networks as an Analytical Unit*. Routledge, 2013. 224 p.
46. Neumann J., Morgenstern O. *Theory of Games and Economic Behavior*. Princeton University Press, 1944. 625 p.
47. Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. Public Affairs, 2004. 312 p.
48. Onuf N. G. *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. University of South Carolina Press, 1989. 228 p.
49. Ostrom E. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 280 p.
50. Papacharissi Z. *Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 208 p.
51. Parsons T. *The Social System*. London: Routledge & Kegan Paul, 1951. 575 p.
52. Porter M. E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Free Press, 1985. 557 p.
53. Porter M. E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Free Press, 1980. 396 p.
54. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press, 1990. 602 p.
55. Ratzel F. *Lebensraum: A Biogeographical Study in Territorial Space*. New York: Springer, 1901. 145 p.
56. Sassen S. *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press, 2001. 480 p.

57. Scharpf F. W. *Games Real Actors Play: Actor-Centered Institutionalism in Policy Research*. Boulder, CO: Westview Press, 1997. 318 p.
58. Schmitt C. *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum*. New York: Telos Press, 2006. 366 p.
59. Wallerstein I. *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham: Duke University Press, 2004. 128 p.
60. Wendt A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, 1999. 304 p.
61. White H. *Identity and Control: A Structural Theory of Social Action*. Princeton University Press, 1992. 430 p.

ДОДАТКОВА

1. Вонсович С. Г. Вектори трактування політичного процесу в політичній науці. *Науковий журнал «Politicus»*. 2021. № 5. С. 7–12.
URL: http://politicus.od.ua/5_2021/1.pdf
2. Герасіна Л. М. Методологія і праксеологія досліджень політичних процесів. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2017. Вип. 2(33), С. 16–28.
3. Горбатенко В. П., Бутовська І. О. Політичне прогнозування : Навч. посібник. К.: МАУП, 2005. 152 с.
4. Запорожченко Р. О. Ідеологія як механізм конструювання простору: імперія VS Держава модерну. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 3(46), 2020. С. 206–219.
5. Комаров Т. Г. Інжиніринг ціннісних смислів в інформаційну епоху. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 2022. С. 7–2. <https://doi.org/10.26565/-2022-42-01>
6. Кормич Л. І., Польовий М. А. *Світовий політичний процес: глобальний та національний вимір: навчальний посібник*. Одеса: Фенікс, 2017. 240 с.
7. Коч С. В. Від периферії до центру: амбівалентність європейського прикордоння. 2022. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2022. Вип. 35. С. 39–54
8. Коч С. В. Національні рухи постмодерної доби (проект позатериторіального самовизначення народу рома). *Політичне життя*. № 2. 2023. С. 5–12.
DOI 10.31558/2519-2949.2023.2.1
9. Митко А. М. *Інформаційна демократія: реалії та виклики часу : [монографія]* Луцьк : Вежа-друк, 2014. 400 с.
10. Основи стратегічного прогнозування політичних ситуацій та процесів: навчальний посібник [Воловик В. І., Лепський М. А., Гугнін Е. А.,

- Кудінов І.О. та ін.]; за заг. ред. М. А. Лепського; 2-ге видання. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 464 с.
11. Політичні трансформації сучасного суспільства: колективна монографія / за наук. редакцією Т. Шаравари. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. 216 с.
 12. Польовий М. А. Нейромережеве моделювання функціонування міжнародних регіональних спільнот на прикладі ЄС. Актуальні проблеми політики зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), М. А. Польовий (відп. секр.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, 2015. Вип. 54. С. 212–220
 13. Польовий М. А. Політичне картографування як метод моделювання політичних процесів. *Вісник національного технічного університету «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політика. Соціологія. Право. 2011. Вип. II (10). С. 27–31.
 14. Польовий М. А. Сутність імітаційного моделювання політичних процесів. *Перспективи*. 2011. № 2. С. 142–146.
 15. Польовий М. А. Сучасні методи моделювання політичних процесів: теорія та практика застосування : автореф. дис. .. д-ра юрид. наук : 23.00.02 / М. А. Польовий; наук. консультант Л. І. Кормич; Нац. ун.-т ОЮА. О., 2011. 34 с.
 16. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. Закон України від 23 березня 2000 р. No 1602-III/ Відомості Верховної Ради України. 2000. 23 червня. No 25. С. 195.
 17. Про державне прогнозування та стратегічне планування в Україні. Проект Закону України
URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF4S600A.html.
 18. Про державне стратегічне планування. Проект Закону України від 3 листопада 2011 р No 9047 URL : <http://www.rada.gov.ua>.
 19. Сучасні політичні процеси : навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання] / уклад.: Л. Кормич, І. Милосердна, А. Прохоренко ; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2023. – 58 с.
 20. Узун Ю. В. *Привласнення простору: організація взаємодії вскладних політичних системах* монографія. Одеса : Фенікс, 2021. 378 с.
 21. Allison G. T., Zelikow P. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. 2nd ed. New York: Longman, 1999. 528 p.
 22. Axelrod R. *The Complexity of Cooperation: Agent-Based Models of Competition and Collaboration*. Princeton: Princeton University Press, 1997. 256 p.
 23. Axelrod R. *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books, 1984. 241 p.

24. Barlas Y. *System Dynamics: Systemic Feedback Modeling for Policy Analysis*. London: Springer, 1996. 272 p.
25. Bennett A., George A. L. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press, 2005. 331 p.
26. Berger P. L., Luckmann T. *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books, 1966. 219 p.
27. Bonabeau E. *Agent-Based Modeling: Methods and Techniques for Simulating Human Systems*. Proceedings of the National Academy of Sciences, 2002. Vol. 99, Issue Suppl. 3, pp. 7280–7287.
28. Bryson J. M. *Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations*. 5th ed. San Francisco: Jossey-Bass, 2018. 576 p.
29. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Blackwell, 2010. 597 p.
30. Cherven K. *Network Graph Analysis and Visualization with Gephi*. Birmingham: Packt Publishing, 2013. 116 p.
31. Creswell J. W., Plano Clark V. L. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2011. 488 p.
32. Deutsch K. W. *The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control*. New York: Free Press, 1963. 316 p.
33. Dunn W. N. *Public Policy Analysis: An Integrated Approach*. 6th ed. New York: Routledge, 2018. 504 p.
34. Easton D. *A Systems Analysis of Political Life*. NY: John Wiley & Sons, 1965. 507 p.
35. Entman R. M. *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*. Journal of Communication, 1993. Vol. 43, Issue 4, pp. 51-58.
36. Fiddaman T. *Introduction to System Dynamics Using Vensim* (tutorial manual). Ventana Systems, Inc., 2022. 96 p.
37. Finnemore M. *National Interests in International Society*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1996. 154 p.
38. Forrester J. W. *Industrial Dynamics*. Cambridge, MA: MIT Press, 1961. 464 p.
39. Forrester J. W. *Urban Dynamics*. Cambridge, MA: MIT Press, 1969. 200 p.
40. García J. M. *System Dynamics Modelling with Vensim: A Quick Guide to Building Causal Loops and Stock-and-Flow Diagrams*. Independently published, 2018. 288 p.
41. George A. L. *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1993. 343 p.
42. George A., Bennett A. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press, 2005. 488 p.

43. Giddens A. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley: University of California Press, 1984. 402 p.
44. Gilbert N., Troitzsch K. *Simulation for the Social Scientist*. 2nd ed. Maidenhead: Open University Press, 2005. 288 p.
45. Granovetter M. S. *The Strength of Weak Ties*. American Journal of Sociology. 1973. Vol. 78. No. 6. P. 1360-1380.
46. Helbing D. *Social Self-Organization: Agent-Based Simulations and Experiments to Study Emergent Social Behavior*. Berlin: Springer, 2012. 288 p.
47. Helmer O. *Social Technology*. New York: Basic Books, 1966. 184 p.
48. Hobbes T. *Leviathan: Or the Matter, Forme & Power of a Common-Wealth Ecclesiasticall and Civill*. London: Andrew Crooke, 1651. 736 p.
49. Huntington S. P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, 1996. 368 p.
50. Iyengar S. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press, 1991. 320 p.
51. Iyengar S. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. Chicago: University of Chicago Press, 1991. 320 p.
52. Kahneman D. *Thinking, Fast and Slow*. NY: Farrar, Straus and Giroux, 2011. 512 p.
53. Kahneman D., Tversky A. *Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982. 210 p.
54. Khanna P. *The Future is Asian: Commerce, Conflict, and Culture in the 21st Century*. NY: Simon & Schuster, 2019. 464 p.
55. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Shift: Beyond Competing – Proven Steps to Inspire Confidence and Seize New Growth*. NY: Hachette Books, 2017. 320 p.
56. Kim W. C., Mauborgne R. *Blue Ocean Strategy: How to Create Uncontested Market Space and Make the Competition Irrelevant*. Boston: Harvard Business School Press, 2005. 286 p.
57. King G., Keohane R. O., Verba S. *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press, 1994. 247 p.
58. Kingdon J. W. *Agendas, Alternatives, and Public Policies*. 2nd ed. New York: Longman, 1995. 254 p.
59. Lakoff G. *Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing, 2004. 256 p.
60. Latour B. *We Have Never Been Modern*. Translated by Catherine Porter, Harvard University Press, 1993. 168 p.
61. Lindblom C. E. *The Policy-Making Process*. 3rd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1993. 139 p.
62. Locke J. *Two Treatises of Government*. Cambridge University Press, 1988. 464 p.

63. Luttwak E. N. *Strategy: The Logic of War and Peace*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001. 384 p.
64. Lyotard J-Fis. *La condition postmoderne: Rapport sur le savoir (The Postmodern Condition: A Report on Knowledge)*. Translated by Geoff Bennington and Brian Massumi, University of Minnesota Press, 1984. 144 p.
65. Mackinder H.J. *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. NY: Henry Holt and Company, 1919. 377 p.
66. Mahoney J., Rueschemeyer D. (eds.). *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 528 p.
67. March J. G., Olsen J. P. *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. New York: Free Press, 1989. 227 p.
68. Marcus G. E., Nussbaum M. C. *The Politics of Emotions*. New Haven: Yale University Press, 2016. 320 p.
69. Massey D S. *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford University Press, 1998. 376 p.
70. Mintz A., DeRouen K. *Understanding Foreign Policy Decision Making*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 220 p.
71. Mintzberg H. *The Rise and Fall of Strategic Planning*. NY: Free Press, 1994. 464 p.
72. Mintzberg H., Ahlstrand B., Lampel J. *Strategy Safari: A Guided Tour Through the Wilds of Strategic Management*. NY: Free Press, 2005. 432 p.
73. Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. London: Routledge, 2013. 256 p.
74. NetLogo User Manual. Northwestern University, Center for Connected Learning and Computer-Based Modeling, 2022. 412 p.
75. Newman M. E. J. *Networks: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2010. 720 p.
76. North D. C. *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*. Cambridge University Press, 1990. 152 p.
77. Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. NY: Public Affairs, 2004. 312 p.
78. Pierson P. *Politics in Time: History, Institutions, and Social Analysis*. Princeton University Press, 2004. 208 p.
79. PolicyLab: *Simulation Tools for Policy and Governance*. Harvard Kennedy School, 2021. 236 p.
80. Porter M. E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press, 1980. 396 p.
81. Putnam R. D. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press, 1993. 258 p.

82. Railsback S. F., Grimm V. *Agent-Based and Individual-Based Modeling: A Practical Introduction*. Princeton: Princeton University Press, 2011. 356 p.
83. Ricoeur P. *Temps et récit*. Paris: Seuil, 1983–1985. 3 vols.
84. Rorty R. *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge University Press, 1989. 201 p.
85. Roselle L., Miskimmon A., O’Loughlin B. *Strategic Narratives in Statecraft: Communication Power and the New World Order*. London: Routledge, 2013. 256 p.
86. Sabatier P. A. (ed.). *Theories of the Policy Process*. 2nd ed. Boulder, CO: Westview Press, 2007. 344 p.
87. Schelling T. C. *The Strategy of Conflict*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1960. 309 p.
88. Simon H. A. *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations*. 4th ed. New York: Free Press, 1997. 368 p.
89. Stone D. *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*. 3rd ed. New York: W. W. Norton, 2012. 384 p.
90. Tarrow S. G. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 432 p.
91. Tesfatsion L., Judd K. L. *Handbook of Computational Economics*, Vol. 2: Agent-Based Computational Economics. Amsterdam: Elsevier, 2006. 560 p.
92. Tetlock P. E. *Expert Political Judgment: How Good Is It? How Can We Know?* Princeton: Princeton University Press, 2005. 352 p.
93. Thaler R. H., Sunstein C. R. *Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth, and Happiness*. New Haven: Yale University Press, 2008. 312 p.
94. Tocqueville A. *Democracy in America*. Translated by Henry Reeve, Harper & Brothers, 1851. 488 p.
95. Tufte E. R. *Political Control of the Economy*. Princeton University Press. 1978. 328 p.
96. Waltz K. N. *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1979. 251 p.
97. Wellman B. *Networks in the Global Village: Life in Contemporary Communities*. Boulder: Westview Press. 1999. 423 p.
98. Wendt A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 304 p.
99. Wilensky U., Rand W. *An Introduction to Agent-Based Modeling: Modeling Natural, Social, and Engineered Complex Systems with NetLogo*. Cambridge, MA: MIT Press, 2015. 504 p.
100. Yin R. K. *Case Study Research and Applications: Design and Methods*. 6th ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2018. 352 p.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського.
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого.
URL: <https://nlu.org.ua/>
3. Національний інститут стратегічних досліджень.
URL: <http://www.niss.gov.ua/>
4. Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського.
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/>
5. European Consortium for Political Research. The Political Psychology Standing Group URL: <https://ecpr.eu/group/political-psychology>
6. International Relations
URL: https://internationalrelations.org/constructivism_in_international_relations/
7. Oxford Bibliographies.
URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0061.xml>

Аналітичні та think tank ресурси

(для прикладного стратегічного аналізу та сценарного моделювання)

- **RAND Corporation** – стратегічне планування, моделювання конфліктів, безпекові сценарії.
- **Brookings Institution** – глобальні та регіональні політичні процеси, governance, міжнародна безпека.
- **Carnegie Endowment for International Peace** – регіональні стратегії, трансформація світового порядку.
- **Chatham House (Royal Institute of International Affairs)** – сценарний аналіз, геополітичні ризики.
- **Center for Strategic and International Studies (CSIS)** – стратегічне прогнозування, оборонна та регіональна політика.

Ресурси з прогнозування та стратегічного моделювання

(кількісні та якісні моделі, сценарний аналіз)

- **World Economic Forum – Strategic Intelligence Platform** – глобальні тренди, ризики, сценарії розвитку.
- **OECD Strategic Foresight** – інструменти стратегічного передбачення та політичного планування.
- **International Futures (IFs, University of Denver)** – комплексне моделювання глобальних політичних і соціально-економічних процесів.

- **Foresight.gov (OECD / UN foresight initiatives)** – методології стратегічного прогнозування.

Глобальні політичні та безпекові бази даних

(емпірична основа для аналізу)

- **World Bank Open Data** – політико-економічні показники держав і регіонів.
- **UN Data / UNDP Human Development Reports** – глобальні та регіональні індикатори розвитку.
- **Freedom House** – показники демократизації та політичних режимів.
- **V-Dem (Varieties of Democracy)** – детальні індекси політичних процесів і режимів.
- **Uppsala Conflict Data Program (UCDP)** – дані щодо збройних конфліктів та насильства.

Геополітичні та регіональні аналітичні платформи

- **Stratfor / RANE** – геополітичний аналіз і сценарне прогнозування.
- **EU Institute for Security Studies (EUISS)** – стратегічні процеси в Європі та сусідніх регіонах.
- **NATO Strategic Analysis publications** – безпекове стратегічне планування.
- **Atlantic Council** – регіональні та глобальні політичні трансформації.

Візуалізація та цифрові аналітичні інструменти

(для навчального стратегічного моделювання)

- **Our World in Data** – інтерактивна візуалізація глобальних процесів.
- **Political Risk Map platforms (Maplecroft, ACLED dashboards)** – аналіз ризиків і нестабільності.
- **Gapminder Tools** – динамічний аналіз розвитку держав і регіонів.

Відкриті освітні та методологічні ресурси

- **Coursera / edX** (курси з *policy analysis, foresight, strategic studies*)
- **MIT OpenCourseWare** (*Political Science, Security Studies*)
- **Harvard Kennedy School – Policy Analysis Exercises**

СЛОВНИК КЛЮЧОВИХ ТЕРМІНІВ

(до курсу «Стратегічне моделювання та аналіз політичних процесів»)

Методологія та моделювання

Концептуалізація – процес уточнення змісту теоретичних понять і визначення їх меж перед емпіричним дослідженням. Є передумовою операціоналізації.

Операціоналізація – переклад теоретичних понять (*наприклад, «влада», «легітимність», «політична стабільність»*) у систему вимірюваних індикаторів, що дозволяють здійснювати емпіричний аналіз і порівняння політичних процесів.

Змінна – аналітична характеристика політичного явища, що може змінювати свої значення (*наприклад, рівень довіри до влади, інтенсивність протестів*).

Незалежна змінна – фактор, який впливає на інші змінні (*наприклад, економічна криза як причина протестів*).

Залежна змінна – результат або явище, яке пояснюється (*наприклад, рівень політичної мобілізації*).

Кореляція – статистичний зв'язок між змінними, який не обов'язково означає причинність.

Каузальність (*причинно-наслідковий зв'язок*) – відношення, за якого одна подія або фактор системно впливає на виникнення або зміну іншого явища. У політичній науці потребує врахування контексту, інституцій і багатofакторності.

Контрфактичний аналіз – метод оцінки альтернативних сценаріїв (*«що було б, якби...»*) для встановлення причинності та оцінки ефектів політичних рішень.

Модель (*у політичній науці*) – аналітичне відображення політичної реальності, що використовується для пояснення, прогнозування та конструювання можливих сценаріїв розвитку політичних процесів.

Типологія моделей – класифікація моделей за функціями: описові, пояснювальні, прогностичні, нормативні

Статична модель – модель, що фіксує політичний процес у певний момент часу без аналізу його розвитку.

Динамічна модель – модель, що описує зміну політичного процесу у часі.

Детерміністична модель – модель, у якій результати повністю визначені заданими умовами.

Стохастична модель – модель, яка враховує випадковість і невизначеність.

Верифікація моделі – перевірка логічної коректності, внутрішньої узгодженості та технічної правильності побудови моделі.

Валідація моделі – перевірка того, наскільки модель адекватно відображає реальні політичні процеси.

Чутливість моделі – аналіз того, як зміна вхідних параметрів впливає на результати моделі, що дозволяє оцінити її стійкість

Зворотний зв'язок – механізм, за якого результати політичних рішень впливають на подальший розвиток системи (*позитивний або негативний*).

Нелінійна динаміка – тип розвитку політичних процесів, при якому незначні зміни можуть спричиняти непропорційно великі наслідки (ефект «ланцюгової реакції»).

Точка біфуркації – критичний момент, у якому система може перейти до різних сценаріїв розвитку.

Системна складність – характеристика політичних систем як багаторівневих, нелінійних і взаємопов'язаних структур, що ускладнює прогнозування.

Емерджентність – виникнення нових властивостей системи, які не зводяться до властивостей її окремих елементів.

Агентне моделювання – метод моделювання, що відтворює поведінку окремих акторів (агентів) і їхню взаємодію в політичному середовищі.

Системна динаміка – підхід до моделювання складних систем через потоки, запаси та зворотні зв'язки.

Дані та аналітика в політиці

Data-driven аналіз – підхід до дослідження, що базується на систематичному використанні емпіричних даних для виявлення закономірностей і прийняття політичних рішень.

Дані (data) – зафіксована інформація про політичні явища (*тексти, статистика, опитування, цифрові сліди*), що використовується для аналізу.

Набір даних (dataset) – структурована сукупність даних, організована для аналізу (*наприклад, база виборчих результатів або соціологічних опитувань*).

Big Data в політиці – великі масиви структурованих і неструктурованих даних (*соціальні мережі, медіа, цифрові платформи*), що використовуються для аналізу політичної поведінки та комунікації.

Цифрові сліди (digital traces) – дані, що залишаються внаслідок онлайн-активності користувачів (*лайки, поширення, коментарі*), які можуть використовуватися для політичного аналізу.

Упередженість даних (data bias) – систематична помилка у даних, яка може викривлювати результати аналізу.

Відсутні дані (missing data) – неповнота інформації, яка може впливати на точність аналізу та інтерпретацію результатів.

Валідність даних – ступінь, до якого дані реально відображають досліджуване політичне явище.

Прогностична аналітика – методи прогнозування політичних подій і поведінки на основі історичних даних і моделей.

Машинне навчання – алгоритмічні методи, що дозволяють системам виявляти закономірності у даних без явного програмування.

Класифікація – метод розподілу об'єктів (*наприклад, виборців або повідомлень*) за категоріями.

Кластеризація – метод виявлення груп об'єктів із подібними характеристиками без попередньо заданих категорій.

Обробка природної мови (NLP) – методи аналізу текстових даних (*промов, заяв, соціальних мереж*) для виявлення змісту, тем і наративів.

Аналіз тональності – аналіз емоційного забарвлення політичних повідомлень.

Тематичне моделювання – метод автоматичного виявлення основних тем у великих масивах текстів.

Мережевий аналіз (network analysis) – метод дослідження структури взаємодій між політичними акторами (*державами, організаціями, групами, користувачами*).

Вузол – окремий актор у мережі (*наприклад, політик, медіа або держава*).

Зв'язок – взаємодія між вузлами (*комунікація, співпраця, вплив*).

Центральність – показник впливовості або важливості актора в мережі.

Мережеві кластери – групи тісно пов'язаних акторів у межах мережі.

Стратегічний аналіз і планування

Стратегічне передбачення – системне дослідження можливих сценаріїв майбутнього з метою підтримки політичного планування та прийняття рішень в умовах невизначеності.

Сценарний аналіз – метод побудови альтернативних варіантів розвитку подій (сценаріїв) для оцінки можливих наслідків політичних рішень.

Стратегічне планування – процес визначення довгострокових цілей, пріоритетів і ресурсів держави або політичного актора.

Сканування горизонту – систематичне виявлення нових трендів, ризиків і слабких сигналів, що можуть вплинути на політичні процеси.змін.

Система раннього попередження – Інституційний або аналітичний механізм виявлення загроз і криз на ранніх стадіях.

Невизначеність – стан, у якому неможливо точно передбачити майбутній розвиток подій через обмеженість інформації або складність системи.

Стратегічна невизначеність – свідоме утримання від чітких позицій або зобов'язань для збереження гнучкості та маневру в політиці.

Стратегічна стійкість – здатність політичної системи адаптуватися до криз і зберігати функціональність.

Ризик – ймовірність настання небажаних подій та їх потенційні наслідки для політичної системи.

Управління ризиками – системний процес ідентифікації, оцінки та мінімізації політичних ризиків.

Адаптивне врядування – гнучка модель управління, що передбачає постійне навчання, перегляд політик і реагування на нові виклики.

Гнучкість політики – здатність політичних рішень змінюватися залежно від нових обставин.

Зворотний вплив політики – вплив уже реалізованих політик на подальші політичні рішення, інститути та поведінку акторів.

Інституційна інерція – схильність політичних інститутів зберігати існуючі практики навіть за зміни умов.

Залежність від попереднього розвитку – ситуація, коли минулі рішення обмежують або визначають можливі варіанти сучасної політики.

Ефект блокування – стан, коли політична система закріплюється в неефективній траєкторії і має обмежені можливості для змін.

Політична поведінка та рішення

Раціональність – модель прийняття рішень, за якої актор прагне максимізувати вигоди на основі повної інформації та логічного аналізу.

Обмежена раціональність – прийняття рішень в умовах обмеженої інформації, часу та когнітивних можливостей, що змушує акторів використовувати спрощені стратегії.

Евристики – спрощені ментальні правила або «швидкі рішення», які дозволяють діяти в умовах невизначеності, але можуть призводити до помилок.

Когнітивні викривлення – систематичні помилки мислення, що виникають внаслідок використання евристик і впливають на політичні оцінки та рішення.

Якірний ефект – схильність надмірно покладатися на першу отриману інформацію при прийнятті рішень.

Ефект підтвердження – схильність шукати та інтерпретувати інформацію таким чином, щоб вона підтверджувала вже існуючі переконання.

Теорія перспектив – пояснює, як актори оцінюють вигоди і втрати: люди схильні уникати втрат сильніше, ніж прагнути еквівалентних вигод.

Уникнення втрат – тенденція надавати більшої ваги потенційним втратам, ніж вигодам.

Сприйняття ризику – суб'єктивна оцінка ймовірності та наслідків подій, яка впливає на політичну поведінку.

Групове мислення – схильність групи до конформізму і прагнення до згоди, що знижує критичність мислення і якість рішень.

Соціальний вплив – вплив інших акторів або груп на формування індивідуальних політичних позицій і рішень.

Поляризація групи – тенденція групи ухвалювати більш радикальні рішення, ніж окремі її члени.

Теорія перспектив – пояснює, як люди оцінюють ризики і вигоди в умовах невизначеності.

Політична поведінка – сукупність дій і рішень індивідів та груп у політичній сфері (голосування, протест, підтримка політик), що формується під впливом когнітивних, соціальних і інституційних факторів.

Геополітика та безпека

Безпека – стан захищеності держави, суспільства та інститутів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Асиметрія сили – нерівність ресурсів, можливостей і впливу між політичними акторами, що визначає характер їхньої взаємодії.

Гібридні загрози – комбінація військових, інформаційних, економічних, політичних та кіберінструментів впливу, що застосовуються одночасно або послідовно.

Конфлікт «сірої зони» – форма протистояння, що відбувається нижче порогу відкритої війни і включає непрямі, приховані або неофіційні дії.

Асиметричний конфлікт – конфлікт між акторами з нерівними ресурсами, де слабша сторона використовує нетрадиційні методи.

Стратегічне стримування – політика запобігання агресії через загрозу неприйнятних наслідків у відповідь.

Баланс сил – стан, у якому жоден актор не має домінуючої переваги, що знижує ймовірність війни.

Ескалаційна динаміка – процес поступового загострення конфлікту через нарощування дій, ресурсів або риторики.

Деескалація – зниження напруженості та інтенсивності конфлікту.

Поріг війни – умовна межа, після якої конфлікт переходить у відкриту збройну фазу.

Стратегічна автономія – здатність держави самостійно формувати і реалізовувати політику без критичної залежності від зовнішніх акторів.

Національна стійкість – здатність держави та суспільства витримувати зовнішні загрози і швидко відновлюватися після криз.

Безпекова дилема – ситуація, коли посилення безпеки однієї держави сприймається іншими як загроза і провокує відповідні дії.

Комунікація та інформаційний вплив

Інформаційна екосистема – сукупність медіа, цифрових платформ, інститутів і аудиторій, що формують середовище створення, поширення та сприйняття інформації.

Інформаційний простір – сфера циркуляції інформації, в межах якої відбувається політична комунікація та боротьба за вплив.

Стратегічна комунікація – системне використання інформації, повідомлень і каналів комунікації для досягнення політичних цілей.

Політичний наратив – інтерпретація подій або процесів, що формує розуміння реальності та впливає на політичні позиції.

Фреймінг (рамкування) – спосіб подання інформації, який визначає, як саме аудиторія її сприймає і інтерпретує.

Дезінформація – свідомо неправдива або маніпулятивна інформація, створена для введення в оману.

Місінформація – помилкова інформація, що поширюється без наміру обману.

Інформаційні операції – скоординовані дії, спрямовані на вплив на інформаційне середовище, поведінку та рішення аудиторій.

Алгоритмічне підсилення – автоматичне просування контенту цифровими платформами на основі алгоритмів, що може посилювати певні наративи.

Інформаційні бульбашки – ситуація, коли користувач отримує переважно інформацію, що відповідає його попереднім поглядам.

Ехо-камери – середовища, в яких одні й ті самі ідеї постійно відтворюються і підсилюються.

Наративна війна – боротьба між акторами за домінування у трактуванні подій та формуванні смислів.

Інформаційна асиметрія – нерівний доступ до інформації або можливостей її поширення між акторами.

Маніпуляція – прихований вплив на сприйняття та поведінку аудиторії через викривлення інформації.

Економіка уваги – система, у якій увага аудиторії виступає обмеженим ресурсом і об'єктом конкуренції.

Стратегічна комунікація – системне використання комунікації для досягнення політичних цілей.

Навчальне видання

**СТРАТЕГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ
ТА АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ**

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності С2 Політологія

Електронне практичне видання

Укладач:

Коч Світлана Вадимівна

В авторській редакції

Затв. авт. 29.06.2026. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,8 МБ. Зам. № 3153.

Видавець:

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, буд. 2, м. Одеса, 65001, Україна
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8592 від 23.03.2026 р.
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua